

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๒

พิมพ์แจกในงานศพ

มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ

(เทียน จันทรทีประ)

พ.ศ. ๒๔๗๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ เจตนาผล เชิงสะพานถ่าน

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

หอสมุดแห่งชาติ
17 พ.ย. 2532
กรมศิลปากร

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๒

พิมพ์แจกในงานศพ

มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ

(เทียน จันทรทีประ)

พ.ศ. ๒๔๗๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ เจตนาผล เชิงสะพานถ่าน

เลขหมู่ 959.3
ป 247 ป
เลขทะเบียน น.32 ป 15881

คำนำ

เจ้าภาพงานศพ มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญฉการ (เทียน จันทรทิประ) มอบฉันทะให้นายนาวาตรี หลวงเจริญราชนาวา มาแจ้งความที่ราชบัณฑิตยสภา เพื่อเลือกหาหนังสือที่จะพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาประดิษฐสัญฉการนั้น หลวงเจริญราชนาวาพอใจหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๒ ได้แจ้งความให้เจ้าภาพทราบก็เห็นชอบด้วย จึงขออนุญาตต่อกรรมการราชบัณฑิตยสภาพิมพ์เป็นสมุดเล่มนี้อีกครั้งหนึ่ง

หนังสือประชุมพงศาวดารภาคนี้ มีเรื่องจดหมายเหตุทูตฝรั่งเศสเข้ามาเมืองไทย กับจดหมายเหตุของหมอบรัดเล รวม ๒ เรื่องด้วยกัน หนังสือ ๒ เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ดังต่อไปนี้

"เรื่องจดหมายเหตุทูตฝรั่งเศสนั้น เป็นระยะทางราชทูตฝรั่งเศสซึ่งพระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ให้ข้ามาเจริญทางพระราชไมตรียังสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อคฤศตศก ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๑๒๒๘) เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) แต่ยังเป็นพระยา ฯ จางวางมหาดเล็กได้แปลจากภาษาอังกฤษออกเป็นภาษาไทย ทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือเรื่องนี้ได้พิมพ์ไว้ในหนังสือวชิรญาณแต่เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘

จดหมายเหตุของหมอบรัดเลนั้น หมอบรัดเลเป็น มิชชันนารีอเมริกัน เข้ามาตั้งสอนศาสนาคฤศตังอยู่ในกรุงเทพ ฯ ตั้งแต่ใน

รัชชกาล ที่ ๓ ได้จดหมายเหตุการณ์ซึ่งรู้เห็นลงไว้ ครั้นที่หลังเมื่อมาตั้งโรงพิมพ์อยู่ที่ปากคลองบางกอกใหญ่ หมอบรัดเลทำหนังสือปฏิทินเรียกว่า "บางกอกคาเลนดา" พิมพ์จำหน่ายประจำปี ๆ ละเล่ม ตั้งแต่คฤศตศก ๑๘๕๙ มาจนคฤศตศก ๑๘๗๓ คือตั้งแต่ พ.ศ.-๒๔๐๒ จน พ.ศ. ๒๔๑๖ หมอบรัดเลถึงแก่ความตาย หนังสือปฏิทินนี้ก็หยุดมิได้พิมพ์ต่อมา ในหนังสือบางกอกคาเลนดาที่หมอบรัดเลพิมพ์นั้นมีตอนหนึ่งเรียกว่าเหตุการณ์ที่ควรกำหนด คือในปีไหนเกิดเหตุการณ์อย่างไร เมื่อวันไร อันควรกำหนดจดจำไว้ ก็จดพิมพ์ลงไว้แทบทุกเล่ม ข้าพเจ้าได้แปลจดหมายเหตุนี้เลือกฉะเพาะแต่ที่เห็นว่าไทยจะอยากรู้เห็นออกมาเรียบเรียงเป็นส่วนหนึ่ง มีจดหมายเหตุการณ์ตั้งแต่ในรัชชกาลที่ ๓ จนรัชชกาลที่ ๕"

อนึ่ง เจ้าภาพได้เรียงประวัติพระยาประดิษฐสัญญการ ส่งมาให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จึงให้พิมพ์ไว้ต่อคำนำนี้ไป

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๑๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๔

มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ

(เทียน จันทรทิประ)

ชาต พ.ศ. ๒๔๑๕ มรณะ พ.ศ. ๒๔๗๒

ประวัติ

มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ (เทียน จันทรทิประ) ท. จ. ๆ, ท.ม., ต.ช., ว.ป.ร. ๓, ร.จ พ. บุตรนายคล้าย จันทรทิประ และนางละมูล จันทรทิประ เกิดณวันพฤหัสบดี ขึน ๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีวอก จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๓๔ ตรงกับวันที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๑๕ ณที่บ้านข้างพระราชวังเดิม พระยาประดิษฐสัญญการ เมื่อมีอายุพอสมควรแล้วได้ศึกษาวิชชาหนังสือไทยณวัดราชประดิษฐ และได้อุปสมบทเป็นสามเณรในสำนักสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว)

เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เข้ารับราชการ ในกรมราชเลขาธิการ รับพระราชทานเงินเดือนในฐานะเสมียนฝึกหัด ต่อมาได้เลื่อนเป็นเสมียนตรี, โท, เอก, ตามลำดับ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เลื่อนเป็นนายเวร

วันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็นขุนพิจิตรราชสาสน์

พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นปลัดกรม ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นเจ้ากรมกองการปกครอง ในกรมพระราชเลขาธิการ

วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิจิตรราชสาสน์ และในปีเดียวกันนี้ ได้รับพระราชทานยศ เป็นเสวกตรี

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔ รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระสุวรรณอักษร

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานยศเลื่อนชั้นเป็นเสวก-โท ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒พฤศจิกายน พ.ศ.เดียวกัน เป็นเสวกเอก และวันที่ ๓๑ ธันวาคม ในศกนี้ ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาประดิษฐสัญฉการ ถือศักดินา ๑๖๐๐

วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานยศเลื่อนเป็นมหาเสวกตรี อาศัยเหตุที่ มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญฉการ ได้บ่ฏิบัติราชการในหน้าที่มาด้วยความอุตสาหะเป็นที่เรียบร้อย และเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้เป็นองคมนตรี เมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙ เปลี่ยนตำแหน่งเป็นเจ้ากรมเสมียนตรา ในกรมราชเลขาธิการ (คือกองสัญฉกรในบัดนี้)

อนึ่ง นอกจากราชการประจำหน้าที่แล้ว พระยาประดิษฐสัญฉการยังได้สนองพระเดชพระคุณเป็นส่วนพิเศษอีกบางคราว เช่นได้เคยตามเสด็จพระราชดำเนินในรัชชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสตามหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ หลายครั้ง

ในราชการเสือป่า พระยาประดิษฐสัญฉการได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่ในสมัยที่กองเสือป่าพึ่งจะเริ่มตั้งขึ้น และต่อมาได้ประจำอยู่ในกองปลัดเสือป่า มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้าแผนกหนังสือ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นหัวหน้าแผนกฐานันดร และเป็นสมุห์บัญชีในกรมปลัดเสือป่า ได้รับพระราชทานยศตั้งแต่นายหมู่ตรี แล้วเลื่อนขึ้น

ตามลำดับ จนถึงเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานยศเสือป่าเลื่อนขึ้นเป็นนายกองโทเป็นที่สุด

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และสิ่งของที่มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ ได้รับพระราชทานมีลำดับดังต่อไปนี้ คือ

ในรัชกาลที่ ๕

พ.ศ. ๒๔๓๖	เหรียญรัชฎาภิเศก
พ.ศ. ๒๔๔๑	เหรียญประพาสมาลาเงิน
	เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป ทองแดง
พ.ศ. ๒๔๔๒	เหรียญราชรุจิทอง
พ.ศ. ๒๔๔๓	เบญจมาภรณ์มงกุฎสยาม
พ.ศ. ๒๔๔๖	เหรียญทวีธาภิเศกเงิน
พ.ศ. ๒๔๔๘	เหรียญปฐมจุลจอมเกล้า
พ.ศ. ๒๔๕๐	เหรียญรัชมงคลเงิน
พ.ศ. ๒๔๕๑	เหรียญรัชมังคลาภิเศกเงิน
พ.ศ. ๒๔๕๒	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

ในรัชกาลที่ ๖

พ.ศ. ๒๔๕๔	เหรียญราชรุจิทอง
	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๕
	เหรียญบรมราชาภิเศกสมโภชเงิน

เข็มไอยราพต (เสือป่า) เสมา

บรมราชาภิเศกชั้น ๒

พ.ศ. ๒๔๕๕ จตุรถาภรณ์มงกุฎสยาม เข็มข้า

หลวงเดิม

พ.ศ. ๒๔๕๖ จตุรถาภรณ์ช้างเผือก

ดุมทองคำ อักษร พระปรมาภิไธย

ย่อ ว. ป. ร. ชั้น ๒

เข็มอักษรพระปรมาภิไธยย่อ

ว. ป. ร. ลงยา ชั้นที่ ๑

เข็มพระบรมนามาภิไธยชั้นที่ ๒

ว. ป. ร.

เหรียญที่ระลึกงานเฉลิมพระชนม์

พรรษาสมเด็จพระพันปีหลวง

พ.ศ. ๒๔๕๗ เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๓

เหรียญจักรพรรดิมาลา

พ.ศ. ๒๔๕๘ ตริตาภรณ์มงกุฎสยาม

พ.ศ. ๒๔๕๙ ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

พ.ศ. ๒๔๖๐ เสมาทองคำอักษรพระปรมาภิไธย

ย่อ ว. ป. ร.

ตริตาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๐๕ ทวีติยาภรณ์มงกุฎสยาม

พ.ศ. ๒๔๖๗ ทุติยจุลจอมเกล้า

ในรัชกาลที่ ๗

พ.ศ. ๒๔๖๗ เหรียญบรมราชาภิเศกทอง

พ.ศ. ๒๔๖๘ เหรียญศารทูลมาลา

ในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๘ มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ รู้สึกตนว่ามีร่างกายอ่อนแอ ทุพพลภาพลงเนื่องจากที่ได้รับราชการ ในหน้าที่ตรากตรำมาช้านานถึง ๓๗ ปี และอายุได้ ๕๕ ซึ่งย่างเข้าเขตต์ชราแล้ว พระยาประดิษฐสัญญการปรารภว่า จะรับราชการต่อไปก็เกรงว่าจะสนองพระเดชพระคุณให้เต็มตามหน้าที่มิได้ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากราชการ เพื่อปลดเปลื้องการงาน พักผ่อนตามความต้องการของร่างกาย ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกจากหน้าที่ราชการได้ตามความประสงค์ และโปรดเกล้า ฯ พระราชทานบำนาญเลี้ยงชีพตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นไป ทั้งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คงแต่งเครื่องยศ ชั้นมหาเสวกตรีได้เป็นพิเศษตามโอกาสอันควรตลอดไปด้วย.

มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ เป็นผู้ที่มีนิสัยโอบอ้อมอารีต่อบุคคลทุกชั้น เป็นที่รักใคร่นับถือของผู้ที่คุ้นเคยทั่วไป ตลอดจนเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน จะเห็นได้จากการที่เพื่อนบ้านเหล่านั้นได้ยกย่องเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านในหมู่ที่ ๑๑ ตำบลถนนนครไชยศรี

อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนครตามที่สมุหพระนครบาล ได้ออกหมายตั้งให้เป็นตั้งแต่วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ นั้นแล้ว.

ครั้นกาลต่อมาเมื่อ มหาเสวกตรี พระยาประดิษฐสัญญการ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ราชการแล้ว ก็เริ่มมีอาการป่วย (กระเสาะกระแสะ ด้วยวรรณโรค) แพทย์ผู้ชำนาญหลายนายได้ทำการรักษาพยาบาลเต็มความสามารถ ตั้งแต่นั้นมาก็หาทุเลาขึ้นเป็นปกติไม่จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ อาการป่วยได้กลับทรุดหนักลง ในที่สุดได้ถึงอนิจกรรม เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ เวลา ๒๒ นาฬิกาเศษ ณที่บ้านตำบลถนนนครไชยศรี คำนวณอายุได้ ๕๗ ปี ๕ เดือน ๒๕ วัน

จดหมายเหตุทูตฝรั่งเศส และโปรตุเกต
เข้ามาเมืองไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาภาสกรวงศ์ ได้รับพระราชทานแปลจดหมายเหตุ ระยะทางของมองซิเออร์ เดอ ชิ วาริเอว์เดอเชามองต์ราชทูตของพระเจ้าฤยศ์ ที่ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ คือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเจ้ากรุงทวาราวดีศรีอยุธยาโบราณ เมื่อในปีมีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับปีมีจุลศักราช ๑๐๔๗ ซึ่งเซอร์ยอนโปวริงพระยาสยามานุกูลกิจ สยามมิตรมหายศ ได้แปลจากภาษาฝรั่งเศส โดยสังเขปเป็นภาษาอังกฤษ ลงพิมพ์ไว้ในสมุดหนังสือ ซึ่งเซอร์ยอนแต่งถึงเรื่องกรุงสยาม ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย มีความต่อไปข้างล่างนี้ ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

◎ ในคำจดหมายเหตุระยะทางนั้นมีความว่า ข้าพเจ้าได้ออกจากเมืองเบรศต์ (นี่เป็นเมืองท่าชายทะเลฝรั่งเศส) วันที่ ๓ เดือนมาร์ช ในปีมีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับปีมีจุลศักราช ๑๐๔๗ ปี มาในกำปั่นหลวง ชื่อริศ โซร์ และมีเรือรบใหญ่ชื่อ ล่ามาดิม มีปืนใหญ่ ๓๐ บอกมาด้วยลำหนึ่ง ได้มาถึงปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยา ในวันที่ ๒๔

เดือนเสปเต็มเบอร์ตรงกับเดือน ๑๐ ได้ทอดสมออยู่ที่นั้น แล้วข้าพเจ้าได้จดหมายแจ้งความถึงบิศฉอป ออฟ เมล์แตลโลโปลิศ ซึ่งเป็นสังฆราชสอนศาสนากาโทลิกอยู่ในกรุงสยาม ครั้นณวันที่ ๒๙ ในเดือนนั้นบาดหลวง อับเปเดอ ลิออนเน ได้มาลงเรือของข้าพเจ้า แล้วแจ้งความตามที่ข้าพเจ้าจะต้องการให้ทราบทุกประการ กับบอกข้าพเจ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงทราบความที่ข้าพเจ้ามาถึงจากเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีพระทัยยินดีในข่าวที่ข้าพเจ้ามาถึงเป็นอันมาก มีพระราชโองการดำรัสสั่งให้เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีบอกให้พระสังฆราชกับขุนนาง ซึ่งมียศที่หนึ่ง ๒ นาย ลงไปปราศรัยข้าพเจ้าที่มีพระทัยยินดีด้วยข้าพเจ้าได้มาถึง ครั้นภายหลังล่วงไปได้ ๒ วัน สังฆราชกับขุนนาง ๒ นายจึงได้มาหาข้าพเจ้าบนเรือ ข้าพเจ้าได้รับเขาในห้องที่ในเรือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้านั่งที่เก้าอี้ใหญ่สังฆราชนั่งบนเก้าอี้เคียงกับข้าพเจ้า แต่ขุนนาง ๒ นายนั้นนั่งบนพรมปูพื้นสำหรับห้องข้าพเจ้า เขาจึงได้บอกข้าพเจ้าว่า พระเจ้าอยู่หัวของเรามีพระราชดำรัสให้เขามาแสดงความยินดีที่ได้ทรงทราบว่าข้าพเจ้ามาถึงและด้วยข่าวที่พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้ปราบปรามบรรดาศัตรูของพระองค์ราบคาบ และเป็นเจ้าเอกราชในประเทศเขตต์แดนของพระองค์ท่านและอยู่สงบเรียบร้อยดีที่พระองค์ได้ยอมให้ชาติทั้งหลายที่ในทวีปยุโรปปกติกัน

ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวความขอบพระทัยพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าอยู่หัวของเขาในการที่ได้ทรงโปรดกล่าวเป็นคำเยินยอมาดังนั้น

และตอบแทนที่กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าด้วย แล้วข้าพเจ้าได้บอกแก่เขาว่า ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมาก ที่ผู้รักษาเมืองบางกอกได้รับคนที่ข้าพเจ้าให้ขึ้นไปโดยกิริยาอันดี และได้ส่งของกำนัลมาให้ข้าพเจ้าด้วย เขาจึงตอบว่าผู้รักษาเมืองบางกอกได้จัดการรับรองตามตำแหน่ง ด้วยตั้งแต่ราชทูตของพระเจ้าอยู่หัวของเขาที่กรุงฝรั่งเศสได้รับรองโดยดี และการรับรองนี้เพราะด้วยบุญญาของข้าพเจ้าที่ได้ชักนำให้กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส เป็นไมตรีผูกพันกันสนิทมา แต่ก่อนนั้นครั้นเมื่อข้าพเจ้าได้รับรองเขาโดยเกียรติยศและสุภาชิต ซึ่งเป็นตามธรรมเนียมในเมืองของเขาในเวลานั้น แล้วข้าพเจ้าได้เชิญเขารับประทานน้ำชากับขนมหวาน เขาได้อยู่ที่บนเรือข้าพเจ้าเกือบชั่วโมงหนึ่ง เมื่อเขาจะไปนั้นข้าพเจ้าได้ให้ยิงปืนสลุตเขา ๙ นัด ฯ

๑๐ ครั้นณวันที่ ๑ เดือนออกโตเบอร์ ตรงกับวันเดือน ๑๑ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น เป็นคนต่างประเทศดอก แต่เขาได้ทำความดีมีความชอบมาก จึงได้มียศอันสูงที่สุด เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินสยามมาก ได้มีจดหมายแสดงความยินดี ให้สิเกรตารีของเขานำมาให้ข้าพเจ้า และจัดผลไม้ต่าง ๆ โค สุกร ไก่ เป็ด และสะเบียงอาหารอื่น ๆ อีกเป็นอันมากมาให้ข้าพเจ้าด้วย สะเบียงอาหารของเหล่านี้ได้เลี้ยงคนที่ในลำเรือถึง ๔ วัน คนที่ในลำเรือมีความยินดีได้เลี้ยงดูกันเป็นที่สบาย เพราะอัตคัดมาในทางทะเลหลายเดือน

◎ วันที่ ๘ เดือนออกโตเบอร์ สังฆราชบิศฉอป ออฟ เมล์แตลโล โปลิศ ไ ด้กลับมาจากกรุงศรีอยุธยา ได้มาบนเรือข้าพเจ้าอีกกับขุนนาง อีก ๒ คนแจ้งความว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีรับสั่งให้มาเยี่ยม ไต่ถามถึงความทุกข์สุขของข้าพเจ้า แล้วบอกกับข้าพเจ้าว่า ตั้งพระทัย คอยจะพบข้าพเจ้าโดยเร็ว ขอให้ข้าพเจ้าขึ้นไปเฝ้า ข้าพเจ้าได้ รับรองขุนนางซึ่งมานี้เหมือนกับครั้งก่อน และเมื่อเวลาไปก็ได้ให้ ยิงปืนสลุตคำนับ ๙ นัด ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงวันนั้น ข้าพเจ้าได้ลงเรือบด สำหรับกำปั่น แต่ที่พวกมาด้วยข้าพเจ้านั้นลงเรือที่พระเจ้าแผ่นดินสยาม จัดให้มารับทูตเข้ามาตามลำแม่น้ำ ในเวลาเย็นข้าพเจ้าได้พบเรือ ๕ ลำ ผูกพายเต็มทั้งนั้น ลำ ๑ งามนักสำหรับตัวข้าพเจ้า อีก ๔ ลำก็เป็น เรือตกแต่งงามสำหรับพวกที่มากับข้าพเจ้า และบรรทุกสิ่งของแลคน ใช้ของพวกทูต

ในเวลาเย็นวันนั้น คนที่ข้าพเจ้าได้ใช้ให้ขึ้นไปที่กรุงศรีอยุธยา ซื้อสิ่งของสะเบียงอาหารมาบอกกับข้าพเจ้าว่าเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี ได้มอบเรือ ๑๑ ลำให้กับเขา บรรทุกโค ลูกโค สุกร เป็ด และสุราเป็น สะเบียงสำหรับคนในเรือกำปั่น ว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดินสยามพระราช ทาน แล้วเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีได้บอกกับเขา ว่าในระยะเวลา ที่กำปั่นทูตทอดอยู่กว่าจะกลับไปนั้น อย่าให้ทูตต้องออกเงินซื้อจ่าย สะเบียงอาหารและของใช้สอยต่างๆ และขัดข้องด้วยสิ่งของใด ๆ พระเจ้า แผ่นดินจะพระราชทานทุกสิ่ง

◎ วันที่ ๙ เดือนออกโตเบอร์ มีขุนนางมาหาข้าพเจ้าในเรือ ๒ คน ว่ามีรับสั่งให้ลงมาคอยรับคำสั่งของข้าพเจ้า ครั้นเวลาเช้าโมงหนึ่ง ข้าพเจ้าออกเรือไปอีก เป็นทางประมาณ ๕ ลิก คือ ๑๕ ไมล์ ข้าพเจ้ามาถึงทำเนียบที่ปลูกรับข้าพเจ้า มีขุนนาง ๒ คน คือ ผู้รักษาเมืองบางกอก ๑ และเจ้าเมืองบีปลิย์ ๑ กับกรมการอื่น ๆ อีก เป็นอันมาก มาต้อนรับข้าพเจ้าที่ได้มาถึง และปรารถนาให้ข้าพเจ้ามีอายุยืน ทำเนียบที่ปลูกรับนั้นทำด้วยไม้ไผ่ สีนปูเสื่อโดยเรียบร้อย มีเครื่องแต่งเรือนใหม่ทั้งนั้น ห้องนั้นกรุผ้าลาย แต่ห้องข้าพเจ้าอยู่นั้นปูพรมยกพื้น มีเบาะเข้มขาบแดเก้าอี้ใหญ่บีดทอง หมอนกำมะหยี่ โต๊ะคลุมด้วยผ้าปักทอง และที่นอนอันงามดี อาหารและผลไม้ที่เลี้ยงดูนั้นบริบูรณ์มาก

ข้าพเจ้าได้ออกจากที่นั้นเมื่อรับประทานดินเนอร์แล้ว บรรดาขุนนางทั้งปวงตามข้าพเจ้ามาด้วย ข้าพเจ้าได้มาถึงบางกอกซึ่งเป็นหัวเมืองที่ ๑ ของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำประมาณทางสัก ๙ ลิก คือ ๒๕ ไมล์จากทะเล ข้าพเจ้าได้พบเรือกำปั่นอังกฤษลำ ๑ ยิงปืนสลุตคำนับข้าพเจ้า ๒๓ นัด ที่ป้อมสองฝั่งแม่น้ำก็ยิงสลุตคำนับข้าพเจ้าป้อม ๑ ยิงสลุต ๒๙ นัด อีกป้อม ๑ ยิงสลุต ๓๑ นัด ป้อมนั้นก่อคล้าย ๆ กัน และมีปืนเหล็กหล่ออย่างใหญ่ประจำอยู่ที่ป้อมเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปอยู่ที่ป้อม ข้างซ้ายมือมีตึกก่อเรียบร้อยดีหลังหนึ่ง เครื่องในตกแต่งเรียบร้อยงามดี ข้างในนั้นจัดแจงประดับประดางามที่สุด ได้จัดรับรองข้าพเจ้าตามธรรมเนียมของประเทศสยาม

◎ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ เดือนออกโตเบอร์ เวลา ๒ โมงเช้าข้าพเจ้าได้ออกจากที่นี้ บรรดาขุนนางและผู้รักษาเมืองที่มารับรองข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าออกเรือนั้นก็ได้สลุตคำนับส่งข้าพเจ้าเหมือนเวลาวันก่อน ครั้นเวลาเที่ยงข้าพเจ้าได้ถึงทำเนียบที่ปลูกรับแห่งหนึ่ง ทำเนียบนั้นได้ปลูกและตกแต่งงดงามดีเหมือนอย่างทำเนียบก่อนนั้นเหมือนกัน ที่แขวงตำบลนี้มีป้อม ๒ ป้อม ก็ได้ยิงปืนสลุตคำนับข้าพเจ้าด้วยปืนมีอยู่ในป้อมนั้นทุก ๆ กระบอก แลวได้เลี้ยงดินเนอร์แก่ข้าพเจ้าโดยดี ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงข้าพเจาได้ออกจากทำเนียบที่พัก ที่ป้อมก็ยิงสลุตเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้น ผู้รักษาเมืองบางกอกที่ตามข้าพเจ้ามาก็กลับไปรักษาเมืองบางกอกตามเดิม เมื่อล่องเรือขึ้นมานั้นข้าพเจ้าได้พบกำปั่น ๒ ลำ ลำ ๑ เป็นเรืออังกฤษ ลำ ๑ เป็นเรือชาติฮอลันดา ก็ได้ยิงปืนสลุตคำนับข้าพเจ้าด้วยปืนทุก ๆ กระบอกบรรดามีในเรือทั้ง ๒ ลำนั้น ครั้นเวลาค่ำทุ่ม ๑ ข้าพเจ้าได้มาถึงทำเนียบที่ปลูกรับ ที่ทำเนียบนี้ก็ได้ตกแต่งงามดุจทำเนียบก่อน ๆ นั้น มีขุนนางมาคอยรับอยู่ที่นั้น ก็ได้รับรองข้าพเจ้าโดยความสุภาชิตอันใหญ่ ฯ

◎ วันที่ ๑๑ เดือนออกโตเบอร์ เวลาเช้า ข้าพเจ้าได้ออกจากที่นี้แล้วมารับประทานดินเนอร์ที่ทำเนียบพักแห่งหนึ่ง ครั้นเวลาเย็นได้มาถึงทำเนียบพักดุจเช่นก่อน ๆ นั้น ได้ตกแต่งงดงามดี มีขุนนาง ๒ นายมารับรองข้าพเจ้า ฯ

◎ ครั้นวันที่ ๑๒ เดือนออกโตเบอร์ ข้าพเจ้าได้มาพักนอนที่ตำบลหนึ่ง ทางประมาณสัก ๒ ลิก คือ ๖ ไมล์ถึงกรุงศรีอยุธยา เพราะที่ตำบลนั้นมีขุนนางมาคอยรับข้าพเจ้าอยู่ ๒ นาย แล้วนายห้างอังกฤษ

กับฮอลันดาได้มาหาคำนับข้าพเจ้า แต่คนฝรั่งเศสนั้นได้มาหาข้าพเจ้า ตั้งแต่บนเรือกำปั่นแล้วก็มิได้กลับไป ตามข้าพเจ้ามาด้วย ข้าพเจ้าได้พักอยู่ที่นั่นจนวันแห่เข้าเมืองหลวง

บรรดาขุนนางทั้งปวงที่ได้มาคอยรับข้าพเจ้าตามแม่น้ำระยะทางนั้น ตามข้าพเจ้ามาด้วย ที่หนึ่งนั้นคือ มหาดเล็ก ที่มาภายหลังอีกนั้นก็มียศใหญ่ขึ้นกว่าก่อนนั้น ที่สุดที่มารับนั้นเป็นเจ้า บรรดาขุนนางทั้งปวงนี้มีเรือสำหรับตัวของเขาเองทุก ๆ คน เรือของขุนนางเหล่านี้กลางลำเรือที่เขานั่งนั้น ยกพื้นขึ้นสูงคล้าย ๆ กับโรรน และนั่งลำละคนเท่านั้น มีอาวุธวางข้าง ๆ คือ ดาพ หอก ทวน ธนู โล่ห์ และไม้สามง่ามเหมือนกัน เรือทั้งหลายเหล่านี้ประมาณสัก ๕๐–๖๐ ลำตามมาด้วย ลางลำยาวถึง ๘๐ ฟุต มีผู้พายบรรจุถึง ๑๐๐ คนก็มี แต่เขามิได้พายเหมือนอย่างธรรมเนียมของเรา เขานั่งที่กระทงเรือเป็นคู่กัน หันหน้าไปหัวเรือจึงพาย พายยาวประมาณ ๔ ฟุต และเมื่อพายนั้นโน้มตัวโดยท่าแข็งแรง ฯ

◎ วันที่ ๑๓ เดือนออกโตเบอร์ ข้าพเจ้าได้ให้ขุนนางที่มาอยู่ด้วยกับข้าพเจ้านั้นไปกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน ว่าข้าพเจ้าได้ทราบการแห่งกิริยาที่เป็นธรรมเนียมรับราชทูตต่าง ๆ ที่ในกรุงนี้ และธรรมเนียมนั้นผิดกันมากกับธรรมเนียมที่รับราชทูตที่ในกรุงฝรั่งเศส ข้าพเจ้าได้ขอพระเจ้าแผ่นดินสยามจัดผู้หนึ่งผู้ใดให้มาพบกับข้าพเจ้า จะได้ปรึกษาถึงการที่จะรับข้าพเจ้า ฯ

◎ ครั้นณวันที่ ๑๔ เดือนออกโตเบอร์ มีรับสั่งให้เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีลงมาหาข้าพเจ้า ปรึกษาสนทนากันอยู่นาน บิศฉอป

ออฟ เมล์แตลโลโปลิศ เป็นล่าม ได้ปรึกษากันอยู่นาน ข้าพเจ้าไม่ยอมให้สักสิ่งหนึ่งเลย ในการที่เป็นธรรมเนียมรับทูตที่ในกรุงฝรั่งเศส เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีก็ยอมตามข้าพเจ้า ฯ

◎ วันที่ ๑๑ เดือนออกโตเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีได้มาหา พาเรืออย่างงามมาด้วย ๕ ลำ รับบรรทุกเครื่องราชบรรณาการซึ่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงฝรั่งเศสทรงยินดีมาในสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ของบรรณาการนั้น คือ โหมดเทศลายทอง ๒ พับ พรมอย่างงามที่สุด ๕ ผืน โคมระย้าเงินใหญ่ ๑ ระย้า กระจกเงาใหญ่มีทั้งกรอบเงินและกรอบทองหลายแผ่น โถแก้วเจียรไนเลี่ยมทอง ๑ นาฬิกาเรือนมีปล่องหลายเรือน หีบเขียนหนังสือเล็ก ๆ หลายหีบ ปืนใหญ่และปืนอย่างยาวอย่างสั้นทำด้วยฝีมือช่างอย่างงามดีหลายกระบอก และตัวอย่างสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นฝีมือช่างฝรั่งเศสเป็นอันมาก ในเวลาวันนั้นพระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระราชโองการดำรัสสั่งให้บรรดาชาติแขกทั้งปวงซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ในกรุงสยาม ให้มาอวยพรข้าพเจ้าที่ได้มาถึง และแสดงให้ข้าพเจ้าเห็นบรรดาเกียรติยศ ที่สมควรแก่ราชทูต ของ พระมหากระษัตราธิราช ซึ่งเป็นใหญ่ที่สุดในโลกนี้ พวกแขกนั้นได้มาหาข้าพเจ้าเวลาประมาณย่ำค่ำ แต่งตัวตามอย่างชาติของเขาทั้งหลาย มีอยู่ประมาณ ๔๐ ชาติต่าง ๆ กัน เป็นเมืองเอกราชทั้งนั้น แต่เครื่องแต่งตัวนั้นก็คล้าย ๆ กันกับเครื่องแต่งตัวอย่างไทย ผิดอยู่แต่ที่เครื่องประดับบนศีร์ษะต่าง ๆ กัน ลางคนก็โพกผ้า ลางคนก็ใส่หมวกแก๊บอย่างอเมเนียน ลางคนก็อยู่ศีร์ษะเปล่าอย่างชาวสยาม คนที่มีชื่อเสียงนั้น

โพกผ้าสาฎูขาวเป็นรูปคล้ายกับหมวกแก๊บอย่างทหารแดกูน ซึ่งตั้งอยู่ตรงศีรษะและมีสายเชือกพันรัดใต้คางด้วย (เห็นจะเป็นลำพอก) แต่เท้าเปล่าแทบจะด้วยกันทั้งนั้น เว้นไว้แต่น้อยคนที่เดียวที่ใส่รองเท้าเชิงงอนที่พวกแขกเต๊กใช้ใส่

ในเวลาวันนั้น เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีให้มาแจ้งความแก่ข้าพเจ้า ว่าพระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งโปรดจะให้ข้าพเจ้าเฝ้า เสด็จออกรับข้าพเจ้าเวลาพรุ่งนี้ ฯ

๏ วันที่ ๑๘ เดือนออกโตเบอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากที่พักเวลาโมงเช้า มีขุนนางประมาณ ๔๐ คน เป็นพระยาอยู่ ๒ คน มาจากพระราชวัง แล้วบอกกับข้าพเจ้าว่าเรือกระบวนคอยอยู่แล้วที่จะรับพระราชศาสน์ และตัวข้าพเจ้าขึ้นไปส่งพระราชวังพระราชศาสน์นั้นได้อยู่ในห้องข้าพเจ้าเอง ใส่พานทองมีตาดอย่างดีคลุม ขุนนางที่มาทั้งนั้นได้ไปในห้องหมอบทั้งสิ้น แล้วยกมือของเขาประสานกันเข้าจดหน้าผาก แล้วก็ก้มหน้าลงจนถึงพื้น ทำท่าดังนี้ถึง ๓ หน ถวายบังคมคำนับพระราชศาสน์ ข้าพเจ้าได้นั่งอยู่บนเก้าอี้ใหญ่ใกล้กับพระราชศาสน์ เกียรติยศดังนี้ มิได้ทำแต่ก่อน ๆ มาเลย เว้นไว้แต่พระราชศาสน์ของพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ครั้นทำการนิยมคำนับนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้เชิญพระราชศาสน์กับทั้งพานทองเชิญเดิรออกมาประมาณสัก ๗—๘ ก้าว แล้วข้าพเจ้าได้ส่งพานพระราชศาสน์ให้กับบาดหลวงแอปเบเดอชวยซี่ ซึ่งได้มากับข้าพเจ้าจากกรุงฝรั่งเศส เขาเดิรเชิญมาข้างซ้ายข้าพเจ้าแต่ข้างหลังไปหน่อย เขาเชิญ

พระราชศาสน์นั้นไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ ที่นั้นข้าพเจ้าได้พบเรือกิ่งบิดทอง
แต่งเครื่องพร้อม มีขุนนางชั้นที่ ๔ นั่งมา ๒ คน ข้าพเจ้าจึงได้รับพระ
ราชศาสน์มาจากบาดหลวงแอปเบเดอชวยซี่ เชิญลงไปในเรือกิ่งนั้น
ส่งให้แก่ขุนนางคน ๑ ที่อยู่ในเรือนั้น แล้วเขารับเชิญขึ้นไว้บนบุษบกๆ
นั้นเป็นยอดแหลมสูงบิดทองอย่างงาม แล้วข้าพเจ้าก็มาลงเรือลำหนึ่ง
เป็นเรือยาวงามดี ตามเรือพระราชศาสน์ชิดไปทีเดียว แล้วมีเรืออีก ๒ ลำ
งามเหมือนอย่างเรือที่ข้าพเจ้าขี่ มีขุนนางนั่งมาในเรือนั้น ท้าย
เคียงเรือที่ใส่พระราชศาสน์ทั้งซ้ายขวา เรือที่ข้าพเจ้าขี่ที่ได้พูดมาแล้ว
นั้น ๑ เรือบาดหลวงแอปเบเดอชวยซี่พายตามเรือข้าพเจ้า และขุนนาง
อื่น ๆ ที่ได้มากับข้าพเจ้าและพวกของ ข้าพเจ้าได้ลงเรือต่างหากพายตาม
มาข้างหลัง ขุนนางที่มียศสูงนั้นขี่เรืองามนักออกชักนำหน้าและมีเรือยาว
บิดทองอีกประมาณ ๑๒ ลำ และเรืออื่น ๆ อีกเกือบ ๒๐๐ ลำพายเป็น๒แถว
พระราชศาสน์นั้นมีเรือคู่เคียงข้างคู่ ๑ แล้วเรือข้าพเจ้าอยู่กลาง บรรดา
ชาวเมืองทั้งปวงที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยานั้น ก็เข้าต่อในกระบวนแห่
และในแม่น้ำอันกว้างนั้นดูเต็มติดแม่น้ำไปด้วยเรือต่าง ๆ เราได้ออกเรือ
เดิรกระบวนมาดังนี้จนถึงกรุง ที่นั่นจึงได้ยิงสลุตคำนับข้าพเจ้า การที่
สลุตนี้ไม่เคยเป็นธรรมเนียมได้ยิงสลุตที่ในพระนครให้แก่ราชทูตทั้งหลาย
ที่มาแต่ก่อนๆนั้นเลย บรรดากำปั่นซึ่งทอดอยู่ในท่าก็ได้ทำคำนับข้าพเจ้า
เหมือนกัน และเมื่อมาถึงที่ท่าชันนั้นข้าพเจ้าได้พบรถบิดทองซึ่งยังไม่ได้
เคยใช้เลย เว้นไว้แต่พระเจ้าแผ่นดินทรงเท่านั้น

ห้องสมุดพุทธสมาคม

๑๑ จังหวัดนครราชสีมา

ข้าพเจ้าจึงเชิญพระราชศาสน์ขึ้นไปวางในรถ รถนั้นเทียมด้วยม้าหลายม้า มีคนชักคนรุนด้วย แล้วข้าพเจ้ามาขึ้นเก้าอี้ปิดทอง มีคานหาม มีคนยกขึ้นบ่า ๑๐ คน บาดหลวงแอปเบเดอชวยซึ่งเป็นคานหามเหมือนกันแต่ไม่สู้งาม ขุนนางที่มากับข้าพเจ้านั้นขี่ม้า และคนต่างประเทศที่เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงเดิรตามหลัง และกระบวนแห่ออกเดิรมาจนถึงบ้านผู้รักษากรุง ที่นั้นข้าพเจ้าได้พบทหารยืนเป็นแถว ๆ ข้างถนน ใส่หมวกทองเหลืองกาไหล่ ใส่เสื้อชั้นในและใช้ผ้าลายผูกคอ ซึ่งใช้แทนกางเกงชั้นใน แต่ไม่ได้ใช้ถุงเท้าและรองเท้าสักคนหนึ่ง ทหารเหล่านี้บางพวกถือปืน บางพวกถือทวน บางพวกถือธนูกับลูกศร บางพวกถือหอก อนึ่งมีเครื่องพิณพาทย์หลายอย่างต่าง ๆ คือ แตร, กลอง, ฉาบ, ปี่, ฆ้อง เขามีเสียงคล้ายกับเขาที่คนเลี้ยงแกะเมืองฝรั่งเศสใช้เป่า พิณพาทย์นั้นดังหนวกหูนัก เราเดิรกระบวนไปตามถนนกว้างทั้ง ๒ ข้าง ถนนนั้นเต็มไปด้วยคนดู และมาถึงที่ชานหน้าพระราชวังทั้ง ๒ ข้าง มีช้างยืนเป็นแถว แต่งเครื่องสรรพออกสงคราม ครั้นข้าพเจ้าเข้าไปในพระราชวังชั้น ๑ ได้เห็นทหารประมาณ ๒๐๐๐ คนนั่งอยู่กับพื้น ถือปืนเอาซ่นลง เป็นแถว ๆ ละ๖คน และแต่งตัวเหมือนอย่างเช่นข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างบนนั้น และข้างซ้ายนั้นมีช้างยืนอยู่หลายช้างสรรพเครื่องรบพร้อม แล้วที่หลังเราได้เห็นคนขี่ม้า ๑๐๐ แต่งตัวอย่างแขกเท้าเปล่ามือถือทวนทุกคน ที่ในชั้นนี้บรรดาคนต่างประเทศทั้งปวงที่ได้ตามข้าพเจ้ามานั้นก็ลากลับไป เว้นไว้แต่ขุนนางที่ได้มากับข้าพเจ้า ๆ ได้เดิรเข้าไปอีก ๒ ชั้น ก็มีคนนั่งกละบาทเหมือนกับชั้น ๑

แล้วเข้าไปถึงชั้นที่๔ข้าพเจ้าได้พบขุนนางเบื้นอันมากหมอบเอาหน้าลงดิน ทั้งนั้น ที่นี้มีม้า๖ ม้าใส่กำไลทองที่เท้าทั้ง๔เท้า แต่งเครื่องพร้อมอันงามดี มีเครื่องทองแดะเครื่องเงินประดับมุกดาทับทิมแดะเพ็ชร์ และพะนังแผงข้างนั้นก็เขียนทองประดับพลอยเหมือนกันโกดนแดะอานทำด้วยทองแดะเงิน มีขุนนางจูงตัวละ๒คน และมีช้างหลายตัวแต่งเครื่องคล้ายๆ กับเครื่องม้าเบื้นคชาภรณ์ครบ รัตคนนั้นห้มกำมะหยี่สีแดงและกระวิดกาไหล่ทอง บรรดาขุนนางได้เข้าไปในท้องพระโรงอยู่ตามตำแหน่งก่อน พระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกบนพระที่นั่งโธรน แดะเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าไปนั้น เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีพระคลังเสนาบดีได้เข้าไปกับข้าพเจ้า แดะบาดหลวงแอปเบเด้อชวยซ์นั้นเชิญพระราชศาส์นข้าพเจ้ามีความแปลกใจที่ได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินสยามประทับอยู่บนพระที่นั่งยกชั้นสูง ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีได้สัญญายอมไว้กับข้าพเจ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามจะเสด็จออกบนพระที่นั่งที่ยกชั้นมิให้สูงกว่าชั่วสูงของคน แดะพระราชศาส์นนั้นควรจะได้ถวายต่อพระหัตถ์ เหตุดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้ว่ากับบาดหลวงแอปเบเดอชวยซ์ว่าคำที่สัญญาให้ข้าพเจ้านั้นได้ลืมเสียแล้ว แต่ข้าพเจ้าคงจะตั้งใจโดยแท้ที่จะถวายพระราชศาส์นกับด้วยมือของข้าพเจ้าเอง พานทองซึ่งใส่พระราชศาส์นนั้น มีที่จับใหญ่ยาวกว่า๓ พืด ด้วยเขาคิดว่าข้าพเจ้าจะจับปลายที่มือจับยกพานชูขึ้นไปให้สูงถึงพระที่นั่ง แต่ข้าพเจ้าได้ตั้งใจในทันทีนั้นจะถวายพระราชศาส์นต่อพระหัตถ์เอง จึงได้ถือพานทองนั้นในมือข้าพเจ้า ครั้นได้มาถึง พระทวาร ข้าพเจ้าก้มศีรษะถวายคำนับที่๑ แล้วเดินไปได้ครึ่งทางที่ในท้องพระโรง จึงได้ถวายคำนับอีกครั้ง๑ แล้วเดินไปที่ใกล้

ที่ข้าพเจ้าจะนั่งนั้น ข้าพเจ้าได้พูดแอดเดรศถวายสองสามคำแล้วข้าพเจ้าใส่หมวกแล้วจึ่งนั่งลงเฝ้าและคอยฟังทรงปราศรัย และทูลตอบในคำสบีชนั้นมีความดังนี้

ไซรเออร์ (เทวะ) พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่ง เป็น เจ้าของ ข้าพเจ้า มี พระเกียรติยศทั่วทั้งโลกที่ได้มีชัยชำนะใหญ่ พระองค์ได้ทรงจัดการปราบปรามเสี้ยนหนามของพระองค์ท่านให้สงบ และให้สมัครสมานเรียบร้อยดีด้วยกำลังราชานุภาพ มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเข้ามาเฝ้าพระองค์ ทูลแสดงให้พระองค์ทรงทราบ ว่าพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้ามีความนับถือรักใคร่ในพระองค์อันสูงศักดิ์ ด้วยพระเจ้าแผ่นดินข้าพเจ้าได้ทรงรักโดยเต็มในคุณวิเศษของพระองค์และพระปัญญาในการปกครองของพระองค์ และพระปรีโชบายที่ได้ทรงจัดการถิ่นฐานบ้านเมืองให้สอาดงดงามเรียบร้อยแผ่ไปทั่วพระราชอาณาเขตต์ ซึ่งพระองค์ได้มีพระทัยปรารถนาให้พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าทราบโดยราชทูตของพระองค์ และทางพระราชไมตรีของพระองค์ที่ได้มีกับพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า ก็ได้แสดงให้เห็นชัด ความบำรุงต่อ ๆ มาที่พระองค์ทรงโปรดพระราชทานแต่ชนซึ่งเป็นสัปเยกต์ของพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า และเป็นสำคัญนั้นที่พระองค์ทรงบำรุง คือ บิศฉอป สังฆราชที่เป็นมินิศเตอร์ของพระผู้เป็นเจ้าพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้ทรงทราบชัดอยู่เสมอ ในผลแห่งความนับถือซึ่งพระองค์ได้มีต่อพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า จึงได้มีพระทัยปรารถนาจะแสดงตอบแทนการนี้ ซึ่งมีอยู่ในอำนาจของพระองค์ท่านด้วยพระราชดำริอันนี้ พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าจะวิสาสะกับพระองค์

โดยใช้ชนที่เป็นสัปเยกต์ของพระองค์ท่านเข้ามาตั้งการค้าขายที่ในกรุง
นี้ให้วัฒนาเจริญมากขึ้น และจะทรงแสดงการพระราชไมตรีอันสนิท ให้
เป็นที่หมายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะให้ ๒ พระนครมีความสามัคคีต่อติด
สนิทรักใคร่กันให้ปรากฏไปยืดยืนยาวในอนาคตกาล ด้วยทาง
ระหว่าง ๒ พระนครนั้นไกลกันมาก ก็แต่จะไม่มีการสิ่งใดที่จะทำการ
ที่ทรงดำริสนิทติดต่อกันกับพระองค์ได้ ก็ได้มีพระทัยพร้อมอาศัย
ด้วยรศที่จะถือสิ่งที่เชื่อที่เป็นที่พึ่งได้อย่างเดียวกัน ด้วยการสำคัญอันนี้
พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าที่มีพระปรีชาบัญญาและความสว่าง
มาก ก็ได้ทรงชี้แจงแนะนำให้พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายที่เป็นทางพระราช
ไมตรีกับพระองค์ท่าน พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าซึ่งได้มีพระทัย
ปรารถนาให้ข้าพเจ้าทูลแอดแดรศถวายแด่พระองค์ ว่าเป็นของพระองค์
ท่านเองให้ทูลแด่พระองค์ พระองค์ท่านขอต่อพระองค์ ด้วยว่าเป็น
มหามิตรอันสนิทกัน และด้วยประโยชน์ที่พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้
คิดจะให้มีต่อพระองค์ ซึ่งพระองค์มีพระเดชานุภาพอันจริง ๆ ให้ทรง
พระราชดำริว่าสิทธิอำนาจซึ่งพระองค์ได้มีอยู่นั้นจะถือได้อย่างเดียวก็จาก
พระผู้เป็นเจ้าอันเทยงแท้ซึ่งปกครองสวรรค์และพิภพด้วยการนี้เป็นเหตุที่
ควรจะคิดสำคัญมากกว่าที่จะนมัสการะเทวดาซึ่งรุ่งเรืองอยู่ที่ตะวันออก
และเสมอมีอำนาจที่จะพดได้เลยและความรู้และเวทนาของพระองค์นั้นทรง
ดำริไปก็คงจะได้พบไม่เป็นเปล่าดอกไม่ผิดเลย แต่การนี้คงจะได้ทรง
ทราบชัดมาก ถ้าพระองค์จะมีพระทัยจะฟังจากสังฆราชและพวกมิชชัน
นารีที่เขาได้อยู่ที่นี่ในเวลานี้ อนึ่งจะเป็นข่าวอันรับรองโดยดีที่ข้าพเจ้า

จะได้ทูลแก่พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าให้ทรงทราบว่าพระองค์ได้ทรงตามเห็นชอบด้วยตามจริงอันนี้ แล้วได้ทรงรับคำสอนตามคฤสต์ศาสนาดังนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าก็จะมีความนับถือรักใคร่ในพระองค์ทวีมากขึ้น แล้วจะได้ทำให้ชนซึ่งเป็นสัปเยกต์ของพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้ามีความเชื่อมาก รับเข้ามาในพระราชอาณาเขตต์ของพระองค์ แล้วจะทำให้พระองค์มีพระเกียรติยศมากขึ้นอีก และพระองค์จะได้มีความสุขเกษมในภายในที่ในสวรรค์ ภายหลังที่พระองค์ได้ทรงครอบครองแผ่นดินโดยความเจริญแล้ว

คำสั่งนี้ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีแปลถวายแล้ว ข้าพเจ้าได้ทูลพระเจ้าแผ่นดินสยามว่า พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าได้โปรดให้บาดหลวง แอปเบเดอร ชวยซ์. มาด้วยกับข้าพเจ้ากับผู้ด้วย ๓๒ นาย แล้วข้าพเจ้าทูลถวายตัวเขาทั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เชิญพระราชศาสน์จากมือบาดหลวงแอปเบเดอ ชวยซ์. คิดจะถวายดังเช่นข้าพเจ้าได้พูดตกลงไว้ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีซึ่งไปเฝ้าด้วยข้าพ.จ้าคลานเข้าไปด้วยมือกับเข่า เรียกข้าพเจ้าแล้วบุยชให้ข้าพเจ้ายกแขนเชิญพระราชศาสน์ขึ้นให้ถึงพระเจ้าแผ่นดิน แต่ข้าพเจ้าทำเป็นไม่ได้ยินนิ่งเสียอยู่ที่หลังพระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวล และทรงฉุกขึ้นก้มพระองค์ลงมารับพระราชศาสน์ที่อยู่บนพานทอง แล้วก็ทรงประทับอิงให้เห็นทั่วทั้งพระองค์เมื่อทรงหยิบพระราชศาสน์แล้ว ข้าพเจ้าก้มศีรษะลงถวายคำนับอย่างต่ำ แล้วกลับมายังที่นั่ง ฯ

๏ อนึ่งในเรื่องราวของมองซิเออร์ลาลอแบเร ซึ่งแต่งหนังสือในเมืองไทยกล่าวการด้วยถวายพระราชศาสน์พระเจ้าลุยศ์ที่ ๑๔ แด่สมเด็จ

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีความต่อไปดังนี้ ว่าพระที่นั่งโรรนหรือบัญชรซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงประทับนั้น ยกสูงกว่าท้องพระโรง ๙ พีต เดอร์ชิวาลิเอเดอเชามองต์ราชทูต ได้ลุกออกจากที่นั่งที่ในท้องพระโรงรีบเดิรเข้าไปข้างหน้าแล้วเหยียบเข้าไป ๓ ขั้น ยกพานทองที่ใส่พระราชศาสน์ชูขึ้น แต่สูงหาถึงพระเจ้าแผ่นดินไม่ พระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวลเสด็จลุกขึ้นก้มพระองค์เหยียดพระหัตถ์ลงมาที่พานทอง รับพระราชศาสน์จากราชทูต ราชทูตมิได้ส่งพระราชศาสน์ให้เสนาบดีที่จะนำเข้าไปถวายซึ่งเป็นธรรมเนียมมาแต่เดิมนั้น และดาดอแบเรได้ว่าเมื่อราชทูตถวายพระราชศาสน์แด่พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ขั้นที่ก้าวขึ้นไปนั้นก็สูงพอดีที่จะไม่เสียพระเกียรติยศที่ต้องก้มพระองค์ลงมารับพระราชศาสน์ดอก

◎ อนึ่งสำเนาพระราชศาสน์พระเจ้าลุยส์ที่ ๑๔ เจริญทางพระราชไมตรีมาถึงพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีความตามคำแปลดังนี้ว่า เจริญทางพระราชไมตรีมาในเจ้าผู้ประเสริฐอันสูงสุด มีมหามิตรอันใหญ่ยิ่ง เป็นมิตรที่รักใคร่อันดีของเรา ขอให้พระผู้เป็นเจ้าให้ความเจริญแก่พระองค์อันใหญ่ยิ่งโดยมีมงคลโชคดีเป็นที่สุด โชคดีตลอดต้นตลอดปลาย เราได้ทราบด้วยการที่ถูกอันตรายของทูตซึ่งพระองค์ได้แต่งให้มาเจริญทางพระราชไมตรีแก่เราในปีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๑ ตรงกับปีมีจุดศักราช ๑๐๕๓ และเราได้ทราบความจากพวกมิชชันนารีที่ได้กลับมาจากกรุงสยามกับหนังสือ ซึ่งเสนาบดีของเราได้รับจากชนที่ปรากฏว่าได้รับราชการของพระองค์ ว่าพระองค์มีพระทัยยินดีมีความปรารถนาจะเป็น

ไมตรีด้วยกับเรา การที่จะตอบความนี้เราได้เลือก เลอชิวาลิเอเดอเชา มองต์เบื้นราชทูตของเราเข้ามาเฉริญทางพระราชไมตรีแด่พระองค์ และทูลให้พระองค์ทราบถึงความปรารถนาของเราที่จะตั้งดำรงพระราชไมตรีให้สนิทติดต่อกันในระวางพระองค์กับเรา เราจะมีความยินดีเป็นอันมากที่จะพบโอกาสจะแสดงความขอบใจของเราแด่พระองค์ที่ได้ทรงบำรุงแก่บิศฉอปสังฆราชและ บาดหลวงกาทอลิกที่ได้เข้ามาตั้งสอนคฤสต์ศาสนาแด่หมู่ชนซึ่งเป็นสัปเยกต์ของพระองค์ และความนับถืออันสำคัญของเราแด่พระองค์นั้น ตั้งให้เรามีความปรารถนาอันใหญ่ ที่ควรพระองค์เองจะอาจทรงฟังพวกมิชชันนารีทั้งหลายและเรียนจากเขา วิธีที่จริงและการลับฎกอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาที่เป็นบุญอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งให้รู้จักผู้เป็นเจ้าที่เที่ยงแท้ที่ท่านได้ยอมให้พระองค์เสวยศิริราชสมบัติ มีเกียรติยศปรากฏมานมนาน และท่านผู้เดียวที่จะให้พระองค์ได้เสวยบรมสุขในภายหน้า เราได้มอบสิ่งของบางสิ่งซึ่งเป็นของประหลาดในกรุงของเราให้กับราชทูตของเรามาเป็นของบรรณาการที่เขาจะได้ถวายแด่พระองค์ ให้เป็นที่หมายแห่งความนับถือของเรา แล้วเขาคงจะทูลชี้แจงให้พระองค์ทราบว่าสิ่งไรที่เป็นความปรารถนาอันใหญ่ของเรา ที่จะเป็นผลประโยชน์แห่งสัปเยกต์ของเราทั้งหลายในการค้าขาย เราขอให้พระผู้เป็นเจ้าปกครองพระองค์ด้วยความสุขทุกประการเทอญ ฯ

พระราชศาสน์นี้ส่งมาแต่วังเวอร์ซาย วันที่ ๑ เดือนยันนุวารี ในปีมีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับปีมีจุลศักราช ๑๐๔๗

เราขอเป็นมิตรอันแน่แท้ สนิทติดต่อกับพระองค์ (ลงชื่อเสนาบดี)
กวลเบอร์ต (ลงพระนาม) ฤยค์

แล้วพระเจ้าแผ่นดิน สยามจึงทรงพระราช ปฏิสันถารถามถึงสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส และพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง แล้วเพิ่มพระราชปฏิสันถาร ว่าพระองค์คงจะดองให้ทุก ๆ ทางที่จะให้เป็นที่ชอบพระทัยพระเจ้าแผ่นดิน ของข้าพเจ้าด้วยในการที่กล่าวขอนั้น ในเวลาที่เฝ้านั้น สังฆราชบิศฉอปออฟเมล์แตลโลโปลิศเฝ้าอยู่ที่นั้นด้วย ได้เป็นล่ามทูลแด่พระเจ้าแผ่นดินกับตัวข้าพเจ้า พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ทรงมงกุฎประดับเพ็ชร์ติดกับหมวกเหมือนดังเช่น ทหารแตรดะคูน ของเราได้ใส่ ทรงพระภูษาลายทองดอกไม้อย่างงาม และทรงพระเกยูรและทองพระกรซึ่งประดับเพ็ชร์ และทรงพระธำมรงค์เพ็ชร์ครบพระองคุลี พระเจ้าแผ่นดินพระชันษาปรากฏ ประมาณ ๕๕ พรรษาพระรูปโฉมงามดี พระฉวีดิจะดำแดงเหมือนอย่างบรรดาราษฎรที่อยู่ในอาณาเขตต์ของพระองค์ท่าน พระอากาศเป็นที่น่ารัก พระอากัปกิริยาทรงพระประพฤติเรียบร้อย และทรงกล้าหาญ ทรงพระปรีชาสามารถอันใหญ่ ที่ปกครองพระราชอาณาเขตต์เป็นอันดี มีพระทัยกว้างขวางโอบอ้อมอารี มีพระทัยรักศิลปศาสตร์วิชชาการช่าง ถ้าจะสรรเสริญโดยความสั้น ๆ ก็พระองค์ท่านเป็นเจ้าโดยอำนาจบัญญาอันประเสริฐยิ่งใหญ่ของพระองค์ท่านเอง ได้ทรงละทิ้งธรรมเนียมเก่าที่เป็นที่เร่อร่าน่าเกลียดซึ่งมีอยู่ในพระนครเสียมาก และพระองค์ได้ทรงยึมธรรมเนียมต่าง ๆ ประเทศมีชาติยุโรปเป็นสำคัญ และบรรดาธรรมเนียมใด ๆที่พระองค์ท่านทรงเห็นว่า

เป็นการดีมีประโยชน์ที่จะให้เป็นพระเกียรติยศในพระองค์ และเป็นความสุขในราชฎรของพระองค์ ก็โปรดให้ตั้งเป็นธรรมเนียมใช้ทั่วกันไป

เมื่อเวลาเสด็จออกเฝ้าอยู่นั้น มีขุนนางประมาณ ๘๐ คนที่ในท้องพระโรง หมอบราบเอาหน้าลงกับดินทุกคน และแต่งตัวด้วยเครื่องแต่งตัวอันงดงาม แต่ไม่ได้ใส่ถุงเท้ารองเท้าทุก ๆ คน มีหีบใส่หมากบุหรี่ด้วยของเหล่านี้เป็นที่หมายตำแหน่งยศ ครั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงพระราชปฏิสันถารกับข้าพ.จ้าสักชั่วโมง ๑ แล้วบีดพระบัญชรเสด็จขึ้น ข้าพเจ้าก็กลับมา ที่ท้องพระโรงนั้นยกพื้นมีอัฒจันท์ประมาณ ๑๒—๑๓ก้าว ในท้องพระโรงนั้นเพดานและผนังเขียนลายทองตลอด พื้นนั้นปูพรมอย่างดี ข้างในท้องพระโรงนั้นมีอัฒจันท์ขึ้น ๒ ข้างเข้าไปในพระมหามณเฑียร ในระวางอัฒจันท์นั้นมีม่าน ๒ ไขเป็นหน้าต่าง หน้าม่านออกมานั้นมีฉัตรใหญ่ ๓ คันซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่พื้นจนถึงเพดาน ทำด้วยผ้าทอง คันฉัตรนั้นบีดทอง ฉัตรคัน ๑ ตั้งอยู่กลางพระบัญชรอีก ๒ คันนั้นอยู่คันละข้าง ดูตรงไปที่พระบัญชรนั้นเห็นพระที่นั่งโธรนและพระที่นั่งโธรนนี้ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกรับข้าพเจ้า แลวเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีได้พาข้าพเจ้าเที่ยวดูทั่วพระราชวัง ข้าพเจ้าได้เห็นช้างเผือก อาหารที่กินและดื่มนั้นใส่ภาชนะพานทองทั้งนั้น แล้วข้าพเจ้าได้เห็นช้างอื่น ๆ ที่งดงามอีกหลายช้าง ครั้นดูทั่วแล้วข้าพเจ้าจึงกลับมาที่พักมีการรับเหมือนดังที่ขึ้นไป เรือนที่พักนั้นได้ตกแต่งประดับประดางดงามดี ตัวข้าพเจ้าและพวกที่มาด้วยก็ได้อยู่เป็นสุขสำราญ ๆ

◎ วันที่ ๒๒ เดือนออกโตเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทานผ้าเยียรบับเข้มขาบหลายพับ เสื้อยี่บุ่นหลายตัว และกระดุมทองสำรับ ๑ ให้ข้าพเจ้า แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้านั้น พระราชทานผ้าปักทองปักเงินหลายพับ ของนี้เป็นธรรมเนียม ในพระราชประเพณีสำหรับบ้านเมืองที่พระราชทานให้เมื่อทูตมาถึง จะได้แต่งตามธรรมเนียมอย่างสยาม ตัวข้าพเจ้าเองนั้นหาได้เอาผ้านี้ตัดเป็นเสื้อใส่ ใช้สอยไม่ แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้าได้ตัดใส่ ใช้ตามธรรมเนียมทุกคน ฯ

◎ วันที่ ๘ เดือนโนแวมเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้เสด็จขึ้นไปเมืองละโว้ คือ เมืองลพบุรีซึ่งเป็นพระราชวังที่พัก ประทับแรมอยู่ ๘—๙ เดือนในปีหนึ่ง ทางตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาไปเป็นทาง ๒๐ ลิก ประมาณ ๖๐ ไมล์ ฯ

◎ วันที่ ๑๕ เดือนโนแวมเบอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปเมืองลพบุรี และพักนอนตามทางซึ่งมีทำเนียบที่ปลูกรับ ดังเช่นแต่ครั้งเมื่อข้าพเจ้าแรกขึ้นมาจากเรือจนถึงพระนคร ทำเนียบนั้นปลูกเคียงกับพลับพลาที่เสด็จประทับ เมื่อเสด็จขึ้นไปประพาสเมืองละโว้ ข้าพเจ้าได้อยู่ที่นั้น ๒ วัน พลับพลานั้นได้สร้างโดยอย่างดีเป็นของงามตามประเทศสยาม และได้มาถึงเมืองลพบุรี ฯ

◎ วันที่ ๑๘ เวลาเช้า เมื่อขึ้นไปบนเมืองนั้นได้เดินไปตามสวน ในสวนนั้นมีน้ำพุหลายแห่ง เดินไปอีก ๕—๑๐ ก้าวไปถึงที่ตึกมีห้องสูง แล้วได้พบวัดและมีห้องนอนสำหรับคนที่ไปด้วยข้าพเจ้า ฯ

◎ วันที่ ๑๙ เดือนโนแวมเบอร์ พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ข้าพเจ้าไปเฝ้าไปรเวตในเวลาบ่าย ข้าพเจ้าขี่ช้าง แต่ได้พบเห็นก้าวโยกนักไม่มี

ความสุขเลย คิดว่าขี่ม้าเดินทางเสีย ๑๐ ลิก ดีกว่าขี่นั่งบนหลังสัตว์เหล่านั้น ฯ

๑ วันที่ ๒๓ เดือนโนแวมเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีแจ้งความกับข้าพเจ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามโปรดมีการสนุกเล่นให้ข้าพเจ้าดูมีช้างชนกันและโปรดให้ข้าพเจ้าพาตัวนายเรือของข้าพเจ้าไปด้วย กัปตันนั้นชื่อ มองซิเออร์ เดอร์ เอาดริกอรตคน ๑ อีกคน ๑ ชื่อ มองซิเออร์ เดอร์ ชวยเอศ ข้าพเจ้ากับกัปตันนั้นขึ้นขี่ช้างไป

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีรับสั่งให้กัปตันไปเฝ้าแล้วตรัสว่า มีพระทัยยินดีที่เขาได้เป็นกัปตันที่ ๑ ของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส ที่ได้เข้ามาในพระราชอาณาเขตต์ และทรงไว้ใจว่าเมื่อกลับไปนั้นขอให้มีโชคดีดุจได้เข้ามาถึงที่ แล้วพระราชทานกระบี่ให้คนละเล่ม กระบี่นั้นด้ามและโกร่งทำด้วยทองคำ ฝักนั้นบั้งทอง และสายตะพายบั้กทอง กับเสื้อเยียรบับเข้มขาบมีกระดุมทองใหญ่ แต่มองซิเออร์ เดอร์เอาดริกอรตเป็นกัปตันใหญ่ได้ของพระราชทานงามดีมีราคามากกว่าอีกคน ๑ แล้วจึงรับสั่งว่าให้มีใจระวังข้าศึกศัตรูไปตามทาง กัปตันนั้นจึงได้กราบทูลว่าพระองค์ก็ได้พระราชทานอาวุธให้ป้องกันตัว เขาคงจะต่อสู้ข้าศึกโดยดีกลับเป็นหน้าที่ของเรา กัปตันที่ได้ทูลนั้นอยู่บนหลังช้างหาได้ลงมาไม่ และข้าพเจ้าเห็นว่าที่คิดว่าจะมีชนช้างนั้น เพราะทรงปรารถนาจะพระราชทานสิ่งของเหล่านี้แก่กัปตันก่อนคนยุโรปอื่น ๆ ที่มาเฝ้า การนี้เป็นที่หมายสำคัญแห่งความปรารถนาซึ่งทรงแสดงให้แก่ชาติฝรั่งเศส ฯ

◎ วันอาทิตย์เป็นวันที่ ๒ เดียนดิเซมเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี ได้ส่งของกำนัลมาให้ข้าพเจ้าและบาดหลวงแอปเบเดอ ชวยซี่ และพวกที่มาด้วยข้าพเจ้า สิ่งของที่เป็นกำนัลนั้นคือเครื่องกระเบื้องถ้วยชามอย่างดี กำไรมือ ขวดจีน เสื่อยี่ปุ่น เครื่องเงินอย่างยี่ปุ่น เครื่องเงินปรุอย่างดี ผ้ามือยี่ปุ่น. พลอยบิชอร์นอแรด และของประหลาดอื่นๆ อีกที่เป็นของสำหรับประเทศ ฯ

◎ วันที่ ๑๑ เดือนดิเซมเบอร์ ข้าพเจ้าได้ไปดูจับช้างเถื่อน พระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จทอดพระเนตรในที่นั้นด้วย ได้รับสั่งให้ขุนนาง ๒ คนมาพาตัวข้าพเจ้าไปเฝ้า มีรับสั่งถึงการต่าง ๆ แล้วทรงขอข้าพเจ้าให้ยอมให้มองซิเออร์ เดอลามาร์เร ซึ่งเป็นอินยินเนียอยู่ช่วยในการทำป้อมที่ในกรุง ข้าพเจ้าได้ทูลกับพระองค์ท่านว่าข้าพเจ้าไม่มีความสงสัยแต่สักนิดเลย ว่าพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าจะทรงเห็นชอบที่เดียวในการที่ข้าพเจ้าจะให้อินยินเนียอยู่ ด้วยว่าผลประโยชน์ต่าง ๆ ของพระองค์นั้น ได้เป็นที่รักของพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าเหมือนกัน และคนที่มีปัญญาฉลาดนี้ คงจะทำการให้เป็นที่ชอบพระทัยไม่ให้เสียได้ ครั้นทูลแล้วข้าพเจ้าก็สั่งให้ มองซิเออร์ เดอลา มาร์เร อยู่รับราชการที่ในกรุงสยาม แล้วสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้มีพระราชประสงค์อยากจะรับสั่งด้วยกับเขา แล้วพระราชทานเสื้อเยียรบับแก่เขาตัวหนึ่ง

ด้วยคิดว่าจะกลับไปลงเรือเพลาพรุ่งนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ถวายตัวพวกที่มาด้วยข้าพเจ้า เขาทั้งหลายก็ถวายคำนับ แล้วพระเจ้าแผ่นดิน

มีพระทัยปรารถนาให้เขาไปมีความเจริญสุขสบาย สังฆราชบิศฉอป
ออฟเมล์แตลโลโปลิศได้ขอให้ถวายตัวบาดหลวง แอปเบเดอ ลิออนเน
และบาดหลวงแอปเบเลอร์อาเซต พวกมิชชันนารีทูลลา ด้วยเขา
จะกลับไปยังกรุงฝรั่งเศสกับข้าพเจ้า แต่ทรงตอบมาว่าที่นี่ไม่ใช่วังทรง
ประทับ และทรงเห็นว่าพวกมิชชันนารีเหล่านี้เหมือนอย่างบุตรของพระ
องค์ท่าน ควรจะไปเฝ้าทูลลาที่ในวังที่ประทับจึงจะชอบ แล้วก็เสด็จ
กลับ ข้าพเจ้าก็ตามเสด็จไปถึงชายป่า ฯ

◎ วันที่ ๔ วันที่ ๑๒ เดือนดิเซมเบอร์ พระเจ้าแผ่นดินสยามโปรด
ให้ข้าพเจ้ามียศเฝ้าทูลลาอีกครั้งหนึ่ง รับสั่งว่า มีพระทัยยินดีในตัว
ข้าพเจ้า และทั้งการที่ได้มาเจรจาด้วยทั้งสิ้น แล้วพระราชทานข้าพเจ้า
พานทองใหญ่ใบ ๑ ซึ่งเรียกว่าโปเสดต์ เป็นที่หมายยศอันสูงสุด
เสมอเท่ากันกับพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้โปรดตั้งให้เป็นดีุก แล้ว
พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งว่า ที่ไม่ได้ให้เป็นทางราชการนั้น เพราะว่า
บางส่วนจะไม่เป็นที่ชอบแก่ตัวข้าพเจ้า ด้วยว่าผู้ที่ได้รับยศอันนี้ถึงว่า
จะมียศอันสูงสุด ก็ต้องคุกเข่าลงถวายบังคมรับ ในบรรดาพวกคน
ต่างประเทศที่อยู่ในสำนักพระเจ้าแผ่นดินสยาม ก็มีแต่หลานเจ้ากรุง
กัมพูชาคนเดียว ได้รับที่หมายยศเหมือนเช่นนี้ ซึ่งได้ให้มีตำแหน่ง
ยศเป็นพระยาเท่ากันกับดีุก ที่ในกรุงฝรั่งเศส ดังเช่น ข้าพเจ้าได้กล่าวมา
แล้ว พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ได้มีน้ำพระทัยดี รับสั่งการที่เป็น
คำนับยินดีในตัวข้าพเจ้ามาก แต่ข้าพเจ้าไม่อาจพูดซ้ำอีก ด้วยว่าคง
จะปรากฏเป็นการอัศจรรย์ประหลาด ไม่เป็นที่เชื่อถือได้ ตลอดในเวลา

ระยะทาง ที่ข้าพเจ้าได้เข้ามาด้วยราชการทูตนี้ พระองค์ท่านได้ทรงแสดงแก่ข้าพเจ้าในเกียรติยศทุก ๆ อย่าง ด้วยทรงพระราชดำริว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนของพระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้รับความปราศรัยต้อนรับโดย สุภาพ เรียบร้อย แต่เสนาบดีและข้าราชการทั้งสำนักของพระเจ้าแผ่นดินสยามเหมือนกัน บาดหลวงแอปเบเดอลิออนเน และบาดหลวงแอปเบเลออาเซต ก็ได้ทูลลาแด่พระเจ้าแผ่นดินด้วย แล้วทรงพระประสาทพระพรให้ไปดีมาดีตามทาง และพระราชทานรูปไม้กางเขนทำด้วยทองและนาก ฐานเป็นเงิน ให้แก่บาดหลวงคนละอัน ครั้นเมื่อทูลลาออกจากท้องพระโรงแล้ว เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีพาข้าพเจ้าไปที่ห้องกลางพระราชวัง ห้องนั้นมีน้ำพุอยู่รอบห้อง ข้าพเจ้าได้พบที่ห้องนั้นตั้งโต๊ะมีของเลี้ยงเป็นอันดี พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเครื่องเสวยมาจากโต๊ะหลวงให้ข้าพเจ้า ๓ สิ่ง ๆ ๑ เป็นเข้าหุงประดับประดางดงาม อีก ๒ สิ่งนั้นปลาเค็มแห้งมาจากเมืองยี่ปุ่น ประมาณบ่าย ๕ โมงกลับจากพระราชวังอีนเสเลี่ยงมีคนหาม ๑๐ คนมาลงเรือ ขุนนางที่มาส่งข้าพเจ้านั้นโดยมากขี่ม้าทั้งนั้น แล้วมาลงเรือของเขาทั้งปวงประมาณ ๑๐๐ ลำ ทางที่ข้าพเจ้าไปนั้นมีทหารถือช้าง และแขกขี่ม้ายืนเป็นแถวตลอดทาง แล้วข้าพเจ้าออกจากเมืองลพบุรี ฯ

◎ รุ่งขึ้น วันที่ ๑๓ ข้าพเจ้า มาถึง กรุงศรีอยุธยา ประมาณ ๓ ยาม พระราชศาสน์และราชทูตของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งทรงแต่งให้ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมากับข้าพเจ้า แต่

เชิญลงเรือกิ่งเป็นอันงาม มีเรือตามอีกหลายลำ พระเจ้าแผ่นดินสยาม
ได้พระราชทานให้ข้าพเจ้าอีก เครื่องปอศเลนกระเบื้องอย่างดีราคา
ประมาณ ๖๐๐—๗๐๐เหรียญ มุลีจีน ๒ คู่ ผ้าปูโต๊ะปักทองปักเงินทำมา
แต่เมืองจีน ๔ ผืน ไม้กางเขนทำด้วยนาก (ชาตุอย่างนี้มีความนับถือ
มากที่ในกรุงเหมือนกับทอง) รูปเป็นทองคำ ฐานเป็นเงิน ๑ อัน และ
ของประหลาดอย่างที่ในอินเดียอีกต่างๆเป็นอันมาก ด้วยเป็นธรรมเนียมที่
ในประเทศที่พระราชทานของให้แก่บรรดาผู้ที่นำเครื่อง บรรณาการ มา
ถวาย ข้าพเจ้าได้แจกเงินบรรดาพวกฝีพายหลวงประมาณ ๘๐๐—๙๐๐
เหรียญ และเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีนั้นข้าพเจ้าได้ให้เครื่องเฟอนิ-
เชอร์ ของแต่งเรือนซึ่งข้าพเจ้าซื้อมาแต่กรุงฝรั่งเศส ราคามากกว่า
๓,๐๐๐ดรอน (ดรอน ๑ ประมาณ ๒ บาท) และเก้าอี้อย่างงาม ๑ เก้าอี้
ข้าพเจ้าได้ซื้อที่กรุงฝรั่งเศสราคา ๒๐๐ ดรอน เป็นของกำนัลเจ้าพระยา
วิชาเยนทราธิบดี และท่านผู้หญิงนั้นข้าพเจ้าได้ให้กระจกกรอบทอง
ประดับพลอย ๑บาน ราคาประมาณ ๖๐ เหรียญ

อนึ่งข้าพเจ้าลืมจะบอกไป ว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทาน
สิ่งของให้แก่บาดหลวง แอปเบเดอชวยซี เป็นราคาประมาณ๗๐๐—๘๐๐
เหรียญ ของนั้นคือขวดจีนหลายขวด เครื่องเงินปรุทำที่เมืองยี่ปุ่น และ
ปอศเลนเครื่องกระเบื้องหลายสิ่งและของประหลาดอื่นๆที่อย่างอินเดียด้วย

◎ วันที่ ๑๔ เดือนดิเซมเบอร์ เวลา ๕ โมงเย็น ข้าพเจ้าออกจาก
กรุงศรีอยุธยา เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี และขุนนางอื่นๆอีกหลาย
นายมากับข้าพเจ้า มีเรือตามด้วยหลายลำ ล่องลงมาถึงเมืองบางกอก

รุ่งขึ้นเวลาเช้า บรรดาป้อมที่ข้าพเจ้าพ้นมาและที่บางกอก ได้ยิงปืนใหญ่สลุตข้าพเจ้าทั้งนั้น ข้าพเจ้าหยุดอยู่ที่เมืองบางกอกวัน ๑ ด้วยข้าพเจ้าเป็นขุนนางฝ่ายทหาร พระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระทัยปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าตรวจดูป้อมต่าง ๆ แล้วทูลให้พระคงค์ท่านทราบ ว่าจะแก้ไขทำสิ่งไรอีกบ้าง กับให้เลือกที่ ๆ จะสร้างวัดด้วย ข้าพเจ้าได้ทำแผนที่แล้วมอบให้เจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีไว้ ฯ

◎ วันที่ ๑๖ เวลาเช้าข้าพเจ้าได้ออกจากบางกอก ขุนนางตามมาด้วยเป็นอันมาก ที่ป้อมนั้นยิงปืนสลุตข้าพเจ้าอีก เวลาบ่าย ๔ โมง ได้มาถึงปากอ่าวแล้วลงเรือโบตยาวของเรือรบพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสไปขึ้นเรือที่ข้าพเจ้ามา ฯ

◎ วันที่ ๑๗ เรือรบหลวงของพระเจ้าแผ่นดินสยามลำใหญ่ ซึ่งใส่พระราชศาสน์ และราชทูตที่จะไปเจริญทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมาถึง ทอดสมอที่ใกล้เรือข้าพเจ้า ๆ ให้เรือโบตของข้าพเจ้าไปรับ ที่แรกพาราชทูตอุปทูตมาขึ้นเรือแล้วให้กลับไปรับตรีทูตมา และพระราชศาสน์นั้นเชิญลงในบุษบกมียอดแหลมบีดทองเป็นอันงาม พระราชศาสน์นั้นจารึกในสุพรรณบัตรแผ่นทองม้วนลงในหีบทองแล้วได้ยิงปืนคำนับพระราชศาสน์นั้นหลายนัด เชิญขึ้นไว้บนดาดฟ้าเรือ มีเครื่องสูงเศวตฉัตรกั้นอยู่ จนวันข้าพเจ้าออกจากเรือ เมื่อพระราชศาสน์ประดิษฐานอยู่ที่นั้น ขุนนางทั้งปวงเดิรไปเดิรมาที่ใกล้พระราชศาสน์แล้วลงกราบถวายบังคมทั้งสิ้น เพราะเป็นธรรมเนียมที่จะแสดงความนับถืออันใหญ่ยิ่งในพระราชศาสน์ของพระเจ้าแผ่นดินของเรา ครั้นรุ่งวันเรือรบหลวงที่เชิญพระราชศาสน์และทูตมาส่งนั้นได้กลับเข้าไปในลำแม่น้ำ และ

ในเวลานั้นมีกำปั่นอีกลำ ๑ มาจากพระเจ้ากรุงสยาม ทอดสมอที่ริมเรือข้าพเจ้า กำปั่นนั้นเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดีได้มาด้วย ฯ

๏ และครั้นรุ่งวันที่ ๑๘ ได้ขึ้นมาหาที่เรือข้าพเจ้าและได้รับประทานดินเนอร์กับข้าพเจ้า ครั้นรับประทานแล้ว ข้าพเจ้าให้เรือโบตของข้าพเจ้าไปส่ง แล้วข้าพเจ้าให้ยิงปืนสลุตคำนับเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี๒๑นัด และเราทั้งหลายได้จากกันโดยความเสียใจเป็นอันมาก ซึ่งได้ทำทางไมตรีกันไว้แล้วแก่กันโดยแข็งแรง ข้าพเจ้ามีความอัศจรรย์ใจเป็นอันมากที่ไม่ได้ข่าวบาดหลวง เลอวาเซต มิชชันนารี และนายทหารกำปนี่ฝรั่งเศสและสิเกรตารีของข้าพเจ้าเลย ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่าเขาได้มาจากกรุงศรีอยุธยาแต่ณวันที่ ๑๖ กับด้วยคนชาวสยามที่จะไปกับด้วย ราชทูต ๗ นาย กับคนใช้อีกหลายคน ข้าพเจ้าคิดว่าเขาทั้งหลายจะจมน้ำหายไปหมด และข้าพเจ้าตั้งใจคิดว่าจะใช้ใบไปเสียแล้วด้วยมิลมดี ฯ

๏ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๒๐ บางนายผู้ที่มีชื่อกล่าวมาแล้วได้มาบนเรือข้าพเจ้า แจ้งความว่าน้ำเชี่ยวนัก ได้พัดเอาเรือไปไกลได้ประมาณ ๕๐ ลิก และต้องปล่อยพวกที่ไปด้วยไว้ที่ฝั่งชายเลนห่างจากที่นั่นประมาณ ๒๕ ลิก และคิดว่าจะไม่สามารถกลับมาขึ้นเรือไปด้วยกับข้าพเจ้าโดยเร็ว ข้าพเจ้าจึงคิดรอไปว่าจะออกเรือในรุ่งวัน ฯ

๏ วันที่ ๒๒ เดือนดิเซมเบอร์ คฤสต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับปีมจุลศักราช ๑๐๔๗ ปี ข้าพเจ้าได้ใช้ใบออกจากกรุงสยามกลับไปเมืองฝรั่งเศส ฯ

แปลพระราชศาสน์ สันตปาปา ไปัป เตรเมนต์ที่ ๙

เจริญทางพระราชไมตรีมาในพระเจ้าแผ่นดินสยามจากภาษาอังกฤษ
ต้นฉะบับเป็นภาษาลาติน มีความว่า เจริญทางพระราชไมตรีมายัง
พระเจ้าแผ่นดินผู้บริสุทธิใสยิ่งที่สุด ความสุขและความสว่างจากทิพย
กรุณาจงมีแด่พระองค์ เราได้ทราบโดยความยินดีว่า อาณาจักร์
ของพระองค์มีความมั่งคั่งบริบูรณ์อยู่เสมอ แต่ไม่สู้จะเจริญ ในรัชชกาล
ของพระองค์ สิ่งซึ่งต้องหฤทัยเราให้รู้สึกมากที่สุดนั้นคือ ความกรุณา
ความยุตติธรรมและราชคุณอื่น ๆ ซึ่งชักนำพระองค์ มิใช่แต่ทรง
ประพฤติยุตติธรรมทั่วไป แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดโดยน้ำพระทัย
วิเศษอันดีที่สุดแก่นักเทศน์ผู้ประพฤติ และสั่งสอนพระกิตติคุณแก่สัปเยกต์
ของพระองค์ ลักษณะศาสนธรรมและพระผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้ อำนาจ
ความใหญ่และกำลังของพระองค์ และพระปรีชาญาณซึ่งยกลอยชั้น
และพระบัญญาซึ่งปกครองแผ่นดินโดยความฉลาด และกิริยาอาการ
แห่งความดีวิเศษในพระองค์มากกว่าพัน ได้มีเกียรติยศปรากฏลง
พิมพ์ตลอดทั่วทวีปยุโรป แต่มิได้มีผู้หนึ่งผู้ใดประกาศสรรเสริญความ
ดีของพระองค์อันดังมากยิ่งกว่า บิศฉอป เฮริโอ โบลิศไม่ เราได้ทราบ
จากริมผีปากของเขาว่าพระองค์ได้พระราชทานที่ดินและสิ่งของเครื่องจะ
สร้างวัดแก่บิศฉอปออฟเบริทัศ ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมศาสนาเป็นที่นับถือ
ของเรา น้ำพระทัยดีเผื่อแผ่ของพระองค์นี้ได้เพิ่มในการดีของพระองค์
อีก และเป็นที่หมายความกรุณาซึ่งพวกมิชชันนารีทั้งหลายของเราได้

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

เข้ามาตั้งทำการสอนศาสนา ในแผ่นดินของ พระองค์ มานาน ไม่ได้ ความโปรดปรานมาแต่ก่อนเลย บิศฉอป ออฟ เฮลิโอโปลิศ ของเราเต็มไปด้วยความขอบพระเดชพระคุณ และความปรารถนาซึ่งศักดิ์สิทธิ์อันนั้น ได้เผาอยู่ในใจเสมอที่จะช่วยชีวิตทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ ได้ขอลาต่อเรากลับเข้าไปในราชอาณาจักร์ของพระองค์ เราได้มีใจอันดีย่อมอนุญาญให้เขากลับเข้าไป เราขอให้พระองค์ปกครองบำรุงให้มีร่มเงาโดยอำนาจความยุตติธรรมและความกรุณาของพระองค์แก่สังฆราช บิศฉอป ซึ่งเป็นที่นับถือทั้ง ๒ นี้จากความฤษยาเกลียดชังของคนชั่วใจบาป และความดูหมิ่นดูถูกจากศัตรูของสังฆราชทั้ง ๒ นี้ด้วย

สังฆราช นี้จะได้ นำ บรรณา การของบางสิ่งจากเราถวายพระองค์ แต่ของเหล่านี้ไม่ได้เป็นราคามาก แต่เราขอให้พระองค์ทรงรับไว้เหมือนเป็นพะยานแห่งน้ำใจดีอันเที่ยงแท้ของเรา และความนับถืออันใหญ่ซึ่งเราได้ มีแด่พระองค์ สังฆราชนั้นจะได้ทูลให้พระองค์ทราบว่าเราได้อ้อนวอนแด่พระผู้เป็นเจ้าซึ่งมีอำนาจใหญ่ไม่มีที่เปรียบทั้ง กลางคืนและกลางวัน และในเวลาเดียวนี้ด้วยโดยน้ำใจของเรา ให้ทรงพระกรุณาเข้าทิพยานุภาพแด่พระองค์ให้มีความสว่างในความจริง และด้วยการอันนี้เมื่อพระองค์เสวยสิริราชสมบัติในพิภพโดยนานแล้ว ให้ท่านเรียกพระองค์กลับขึ้นไปเสวยสิริราชสมบัติในสวรรค์ชั้นบนเทอญ

พระราชศาสน์นี้ ส่งมาแต่กรุงโรม วันที่ ๒๔ เดือนอคุศต์ ในปีมิคฤสต์ศักราช ๑๖๖๙ ปี ตรงกับปีมิจุดศักราช ๑๐๓๓ ปี

ในจดหมายเหตุว่า บิศฉอป ออฟ เฮลิโอ โปลิศ ได้เข้ามาถึงกรุงในบีมิคฤสต์ศักราช ๑๖๘๒ ตรงกับบีมีจุดศักราช ๑๐๔๔ แล้วได้ถวายพระราชศาสน์ และเครื่องราชบรรณาการจากพระเจ้าลุยศ์ที่ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส มีความในพระราชศาสน์ดังนี้

เจริญทางพระราชไมตรีมายังเจ้าอันประเสริฐสูงสุดมีอำนาจอันยิ่งใหญ่ เป็นมิตรรักใคร่อันดีของเรา ด้วยเราได้ทราบว่าพระองค์ได้โปรดรับบรรดาสัปเยกต์ของเราโดยทางไมตรีที่เขาได้พา ศาสนา อันศักดิ์สิทธิ์ของเรามาโดยน้ำใจอันร้อน และเขาได้ตั้งเบิดทางสว่างแห่งสัทธรรมและพระกิตติคุณให้แผ่ทั่วตลอดอาณาเขตต์ของพระองค์นั้น เรามีความยินดีด้วยมีโอกาสซึ่งจะแสดงความรู้พระคุณในพระองค์ของเรา โดยบิศฉอป ออฟ เฮลิโอ โปลิศ ได้กลับไปยังกรุงสยาม และเขาจะได้ทูลความให้พระองค์ทราบว่าเรามีความชอบพระทัยพระองค์ ที่พระองค์ได้โปรดพระราชทานแก่ตัวเรา และบิศฉอป เปริทัศ มิใช่แต่ที่พื้นดินเป็นที่อยู่เท่านั้น ได้พระราชทานสิ่งของเครื่องสรรพสัมภาระที่จะสร้างวัด และสร้างเรือนอยู่ด้วย และด้วยว่าสังฆราชเหล่านี้จะเข้ามาตั้งการสอนศาสนาให้เป็นธรรมเป็นประโยชน์ ลางทีก็จะต้องอาศัยความยุตติธรรมของพระองค์บ่อย ๆ เราจึงได้คิดเห็นควรที่เราขอต่อพระองค์แทนตัวเขา และชนทั้งปวงที่เป็นสัปเยกต์ของเราด้วยในการทนุบำรุงที่เป็นการดี ทุกอย่าง และขอให้พระองค์เห็นแน่ว่า การทนุบำรุงที่พระองค์ได้โปรดประทานให้แก่เขาทั้งปวงนั้นก็จะเป็นที่รักของเรานัก และเรามีความยินดีที่จะมีช่องแสดงความระลึกคุณพระองค์ของเราด้วย เราขออาราธนาอ้อนวอนพระ

ผู้เป็นเจ้าให้โปรดช่วยทนุบำรุงพระองค์ ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐอันสูงสุด มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ให้ความสุขตลอดกาลที่สุดเทอญ

(ลงนามเสนาบดี กอดเบอรต์) (ลงพระนาม ลุยศ์)

ในจดหมายเหตุนั้นมีความว่า ในเวลานี้พวกกาทอลิกได้มีประโยชน์มาก ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทราธิบดี ซึ่งชื่อว่าคอนสตันไตน์ ฟอลคอน ได้เลื่อนยศเป็นที่สมุหนายก ไปรม์มินิศเตอร์ กรุงสยามด้วย ครั้นปีมีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับปีมีจุลศักราช ๑๐๔๗ เดอชีอาดิเออเดอเชามอนต์ ได้เป็นราชทูตจากพระเจ้าลุยศ์ ที่ ๑๔ เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรีณกรุงสยาม การที่ทูตมานี้มีประสงค์จะให้พระเจ้าแผ่นดินและขุนนางราชฎรเข้ารีตถือศาสนาโรมันกาทอลิก การที่ทูตมาซึ่งได้แปลไว้ข้างบนนี้แล้ว

ในปีมีคฤสต์ศักราช ๑๖๘๐ ตรงกับปีมีจุลศักราช ๑๐๓๒ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ได้แต่งทูตออกไปเจริญทาง พระราชไมตรี ณ กรุงฝรั่งเศส ครั้งแรกไปโดยทางเคป ออฟ คุดโฮพ ตั้งแต่ออกปากน้ำเจ้าพระยาไปแล้วก็ไม่ได้ ข่าว ศูนย์ไปทีเดียว ฃ

จดหมายเหตุของหมอบรัดเล

ปีชวด จุลศักราช ๑๑๙๐ พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชกาลที่ ๓

๑๘๒๘ สิงหาคม ที่ ๒๓ มิชชันนารี่ชื่อ ชาลส์คุตสลัฟคน ๑ เยมส์ดอม ลินคน ๑ แรกเข้ามาสอนศาสนา คฤศตังลัทธิโปรเตสตันต์ในกรุงเทพ ฯ (คุตสลัฟคนนี้เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิจว่า หมอกิศลับ)

ปีมะเส็งจุลศักราช ๑๑๙๕ พ.ศ. ๒๓๗๖

๑๘๓๓ มีนาคม ที่ ๒๕ มิชชันนารี่ ชื่อยอน เตเลอ โยนส์ เข้ามากรุงเทพ ฯ (คนนี้เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิจว่า หมอยอน อเมริกัน)

ปีมะเมียจุลศักราช ๑๑๙๖ พ.ศ. ๒๓๗๗

๑๘๓๕ กรกฎาคม ที่ ๑๘ มิชชันนารี่ชื่อ วิลเลี่ยม ดีน กับหมอบรัดเลเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ

ปีนี้แรกพวกมิชชันนารี่เอาเครื่องพิมพ์เข้ามากรุงเทพ ฯ

สิงหาคม ที่ ๕ มิชชันนารี่แรกเช่าที่นายกลิ่น (น้องชายสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์จี่) ตั้งโอสถศาลาข้างใต้ ท่าวัดเกาะ (หมอบรัดเลอธิบายไว้ในที่อื่น

ว่า เมื่อแรกมิชชันนารีเข้ามาตั้งในเมืองไทย ตั้ง
ใจจะมาสอนศาสนาคฤศตังแก่พวกจีน ซึ่งเข้ามา
อยู่ในเมืองไทย ด้วยเห็นว่าสอนที่เมืองจีนได้ผล
ดี จึงเตรียมหนังสือสอนศาสนาที่พิมพ์ในภาษา
จีนเข้ามา และมาขออนุญาตต่อรัฐบาลเพื่อจะสอน
ศาสนาแก่พวกจีน เมื่อไปตั้งโอสถศาลาที่วัดเกาะ
มิชชันนารีแจกหนังสือสอนศาสนาแก่พวกจีน และ
รับรักษาไข้เจ็บให้ทั้งจีนและไทย ๆ ไปรู้จักพวก
มิชชันนารีด้วยการที่ไปให้รักษาไข้ จึงเรียกบรร-
ดามิชชันนารีว่า "หมอ" ทั้งที่เป็นแพทย์และมิใช่
แพทย์ จึงเรียกกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้)

กันยายน ที่ ๘ กัปตันเวดเลอ นายเรืออังกฤษ เกิดวิวาทกับ
พระวัดเกาะ เหตุด้วยเข้าไปยิงนกในวัด พระตีเอา
บาดเจ็บสาหัส

ตุลาคมที่ ๕ โอสถศาลาของพวกมิชชันนารี ถูกไล่จากวัด
เกาะเนื่องในเหตุที่ฝรั่งตีพระ ต้องมาอยู่ที่กุฎีจีน
(หมอบรัดเลอธิบายในที่อื่น ว่าเมื่อแรกมิชชัน
นารีเข้ามาที่ในกรุงเทพ ฯ มีบ้านฝรั่งแต่ ๒ แห่ง
คือ บ้านซินยอคาลส์ชิลไวโรกงสุลโปจุเกต ไทย
เรียกว่า "คาลศ์" ได้เป็นชุนนางไทยตำแหน่งที่

หลวงอภัยวานิช อยู่ตรงสถานทูตโปจุเกตทุกวันนี้
แห่ง ๑ กับรอเบิต ฮันเตอร์ พ่อค้าอังกฤษ ไทย
เรียกว่า "หันแตร" พึ่งบุญค้าขายอยู่ในสมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ แต่ยังเป็นเจ้าพระ
ยาพระคลัง ได้เป็นขุนนางไทย ที่หลวงวิเศษ
พานิช อยู่ที่กุฎีจีนคน ๓ พวกมิชชันนารีได้
อาศัยฝรั่ง ๒ คนนี้ เมื่อโอสถศาลาถูกไล่จาก
วัดเกาะ จึงมาอาศัยอยู่ที่ริมบ้านหันแตร ต่อ
มา สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ปลูก
เรือนให้เช่า หมอบรัดเลจึงย้ายไปอยู่ข้างใต้
คลองกุฎีจีน)
ปีมะแมจุลศักราช ๑๑๙๗ พ.ศ. ๒๓๗๘

๑๘๓๕ ตุลาคม — ไทยแรกมีเรือกำปั่นใบอย่างฝรั่ง เรือลำนี้ ๒ เสาครึ่ง ชื่อ เอริล หลวงนายสิทธิ์ (คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ต่อถวาย

พฤศจิกายนที่ ๑๒ — หลวงนายสิทธิ์ชวนหมอบรัดเล กับมิชชันนารี ชื่อ สตีพีนยอนสัน ลงเรือเอริล ไปเมืองจันทบุรี หลวงนายสิทธิ์เป็นนายเรือไปเอง

พฤศจิกายน ที่ ๒๑ — หมอบรัดเล ฯลฯ ไปถึงจันทบุรี พบเจ้าพระยาพระคลัง (คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) กำลังสร้างเมืองใหม่ เตรียมรบ

กับญวน เห็นเรือกำปั่นใบหลวงนายสิทธิ์กำลังต่ออยู่ที่จันทบุรีอีก ๓ ลำ ชื่อคองเคอเดอลำ ๑ เซดีโดเนียลำ ๑ วิกตอรีลำ ๑ มิชชันนารียอนสันอยู่จนทบุร ๖ เดือน แต่หมอบรัดเลอยู่เดือน ๑ กลับกรุงเทพ ฯ

ปีวอกจุลศักราช ๑๑๙๘ พ.ศ. ๒๓๗๙

๑๘๓๖ มีนาคม ที่ ๒๖ กำปั่นไฟเรือรบอเมริกัน ชื่อ บีคอกลำ ๑ เอนเตอไปรส์ลำ ๑ มาทอดสันดอน เอดมอนด์รอเบิตทูตอเมริกันนำหนังสือสัญญามาแลกเปลี่ยน

มิถนายน มิชชันนารี ชื่อ รอบินสัน แรกตั้งเครื่องพิมพ์พิมพ์อักษรไทย ในกรุงเป็นครั้งแรก

(ทราบว่าตัวพิมพ์อักษรไทยนั้น อังกฤษ ชื่อนายพันโทโล เป็นผู้เริ่มคิดขึ้น ด้วยรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ให้แต่งไวยากรณ์ภาษาไทย แต่เมื่อในรัชชกาลที่ ๒ ตัวพิมพ์นั้นหล่อ ที่เมืองบังกะหล่า แล้วส่งมาไว้ที่เมืองสิงคโปร์ มิชชันนารีโยนส์ได้คำแปลคัมภีร์ใหม่ศาสนาคฤศตังเป็นภาษาไทย ซึ่งมิชชันนารีแต่ก่อนได้ทำไว้ ยังต้องเอาออกไปพิมพ์ที่เมืองสิงคโปร์ ต่อเมื่อพวกมิชชันนารีตกลงกันจะเข้ามาตั้ง เป็นหลักแหล่ง ในเมืองไทย จึงรับซื้อตัวพิมพ์อักษรไทยเอาเข้ามากรุงเทพ ฯ)

ตุลาคม ที่ ๑๘ สมเด็จพระอัครมเหสีใน รัชชกาล ที่ ล่วง แล้ว (คือ สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์) สวรรคต

๑๘๓๗ มกราคม ที่ ๑๓ ฉลองวัด เจ้าพระยาพระคลัง (คือ วัดประยูรวงศ์) ในงานฉลองนี้ ปืนใหญ่ (ทำไฟพะเนียง) แตก ถูกคนตายหลายคน หมอบรัดเล ตัดแขนพระองค์ ๑ ที่ถูกปืนแตก ว่าได้ทำการตัดผ่าอย่างฝรั่งเป็นครั้งแรกในเมืองไทย ปีประกาจุลศักราช ๑๑๙๙ พ.ศ ๒๓๘๐

เมษายนที่ ๒๐ ไฟไหม้ที่ใต้วัดสำเพ็ง

ธันวาคมที่ ๒๐ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้หมอหลวงไปหัดปลูกทรพิษ ที่พวกมิชชันนารี (เรื่องนี้หมอบรัดเลอธิบายไว้ในที่อื่น ว่าพวกหมอมิชชันนารี ได้พยายามปลูกทรพิษ มาหลายปี ใช้พันธ์จากฝีดาษที่งาม แต่ไม่มีใครเชื่อ จนพวกมิชชันนารีปลูกลูกของตนเองเป็นตัวอย่าง คนอื่นจึงเชื่อ ว่าปลูกได้จริง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบวิธีปลูกทรพิษ และต้องพระราชประสงค์จะให้ปลูกไทยนานอยู่แล้ว ครั้นทรงทราบว่าหมอมิชชันนารีปลูกได้จริง จึงมีรับสั่งให้หมอหลวงไปหัด)

ปีจอจุลศักราช ๑๒๐๐ พ.ศ. ๒๓๘๑

๑๘๓๙ กุมภาพันธ์ ที่ ๙ หมอริเซอสัน อังกฤษ เดิรบกเข้ามาจากเมือง เมาะลำเลิง มาถึงกรุงเทพ ฯ (เรื่องนี้มีในจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ)

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๘ มิชชันนารี รอบินสัน กับเตรซี่ พาครอบครัวไปอยู่อ่างหิน (เข้าใจว่าแรกฝรั่งไปตากอากาศรักษาตัวที่อ่างหิน)

มีนาคม ไทยยกกองทัพเรือลงไปเมืองสงขลา (คือกองทัพสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ แต่ยังเป็นพระยาศรีพิพัฒน์ คราวที่หลวงอุดมสมบัติจดหมายเหตุ)

ปีกุนจุลศักราช ๑๒๐๑ พ.ศ. ๒๓๘๒

มีนาคม ที่ ๒๓ แผ่นดินไหว ๓ ครั้ง ถึงน้ำในแม่น้ำลำคลองกระฉ่อน ต้นเดิมไหวในเมืองพะม่า

มีนาคม ที่ ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานบำเหน็จแก่หมอหลวงและหมอบรัดเล ที่ได้ปลูกทรพิษ (ว่าพระราชทานแต่คนละ ๕๐๐ บาทลงมาจนถึง ๒๐๐ บาท)

เมษายน ที่ ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ประกาศห้ามสูบฝิ่นและค้าฝิ่น หมายประกาศนี้

ให้พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มิชชันนารี ๙๐๐ ฉะบับ เป็นหมายประกาศฉะบับแรกที่รัฐบาลให้พิมพ์

๑๘๔๐ มกราคม ที่ ๑ นายเซสส์ คัสเวล มิชชันนารีอเมริกันเข้ามาถึง (คนนี้ได้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงผนวช อยู่ในกรุงได้ ๙ ปี ตายเมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๙ เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิจ ว่าหมอกัศแวน)

มกราคม ที่ ๓๐ หมอบรัดเล แรกปลูกทรพิษในกรุงเทพฯ ด้วยพันธ์ที่ได้มาจากอเมริกาเป็นครั้งแรก

ปีชวดจุลศักราช ๑๒๐๒ พ.ศ. ๒๓๘๓

ตุลาคม ที่ ๑๗ พวกมิชชันนารีอเมริกันเพิ่มเติมกันเข้ามาเป็นครั้งเป็นคราว มีรวมกันอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งบุตรภรรยา ๒๔ คน

ปีฉลูจุลศักราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๔

๑๘๔๑ ตุลาคม โรงพิมพ์มิชชันนารีหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยได้เองเป็นครั้งแรก

ปีขาลจุลศักราช ๑๒๐๔ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๘๔๒ ธันวาคม เล่าลือและตื่นกันในพวกไทยว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กริ้วคนที่รับแจก

หนังสือสอนศาสนาของพวกมิชชันนารี่ พากัน
ทำลายหนังสือที่รับไปจากพวกมิชชันนารี่ เสียมาก
ภายหลังปรากฏว่า หาได้กี่วอย่างที่ลือไม่

ธันวาคม ที่ ๕ เกิดโรคไข้ทรพิษ คนมาขอให้ มิชชันนารี่
ปลูก มิชชันนารี่ไม่มีพันธ์หนองผีที่เคยได้มาจาก
อเมริกา ต้องเอาหนองผีดาษปลูกลูกของตนเอง
ก่อนแล้วปลูกให้ผู้อื่น มีตายบ้าง

๑๘๔๓ มกราคม ที่ ๑๒ มิชชันนารี่พิมพ์ปฏิทินภาษาไทยครั้งแรก

ปีเถาะจุลศักราช ๑๒๐๕ พ.ศ. ๒๓๘๖

พฤศจิกายน ที่ ๑๙ นายยอน ฮัสเสต ชันดเลอ มิชชันนารี่เข้ามา
ถึง (คนนี้ไทยเรียกว่า หมอจันดเล)

มีนาคม ที่ ๔ เห็นดาวหางเอลกี้ เห็นอยู่ในกรุงเทพ ฯ สัก
เดือน ๑ คนตื่นกัน

๑๘๔๔ มกราคม ที่ ๑๑ เรือกำปั่นไฟ ชื่อ เอ็กสเปรส ขึ้นมาถึง
กรุงเทพ ฯ เป็นเรือกำปั่นไฟลำแรกที่ได้เห็นในแม่
น้ำเจ้าพระยา

มีนาคม ที่ ๑๑ ไฟไหม้ที่ริมวัดเลียบ

มีนาคม ที่ ๑๕ ไฟไหม้ที่ริมวัดแจ้ง

ปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๐๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

มีนาคม ที่ ๒๘ ขุนนางผู้ใหญ่ในกรมนาคน ๑ อายุ ๗๓ เป็น
ต้อตามืดมาช้านาน หมอบรัดเลตัดต้อ กลับแล
เห็นได้

เมษายน เข้าแพง เข้าสารราคาถังละบาท

กรกฎาคม ที่ ๔ พวกมิชชันนารีทำหนังสือ พิมพ์ ข่าว ออก เป็น ภาษาไทยครั้งแรก เรียกชื่อบางกอกริคอเดอ

สิงหาคม ที่ ๕ เริ่มปลูกทรพิษอีกครั้ง ๑ ต้องหยุดมาถึง ๔ ปีเพราะขาดพันธ์หนอง

ปีมะเมียจุลศักราช ๑๒๐๘ พ.ศ. ๒๓๘๙

๑๘๔๖ เมษายน ที่ ๑๑ ได้พันธ์หนองมาจากเมืองบอสตัน ได้ลงมือปลูกทรพิษซึ่งหยุดมาปี ๑ ปลูกครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓

มีนาคม ที่ ๒๒ พวกจีนจดาจลที่ท่าจีน

นายสตีพีน มัตตูน มิชชันนารีกับหมอแซมยวลเฮาส์ หมอในพวกมิชชันนารี เข้ามาถึง (ไทยเรียกกันว่า หมอมะตูน หมอเฮ้า)

ปีวอกจุลศักราช ๑๒๑๐ พ.ศ. ๒๓๙๑

๑๘๔๙ มกราคม ที่ ๑๗ นายแซมยวล สมิท มิชชันนารีเข้ามาถึง (คนนี้ คือ หมอสมิท ที่บางคอแหลม)

ปีระกาจุลศักราช ๑๒๑๑ พ.ศ. ๒๓๙๒

กรกฎาคม เกิดอหิวาตกะโรค

ปีจอจุลศักราช ๑๒๑๒ พ.ศ. ๒๓๙๓

๑๘๕๐ มีนาคม ที่ ๒๔ บาเลสเตีย ทูตอเมริกัน มาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๒๒ เซอร์ เยมส บรุ๊ก (ไทยเรียก เย สัปรุษ) ทูตอังกฤษมาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

กันยายน พวกไทยที่เป็นลูกจ้างฝรั่ง พากันตื่นว่ากลัว

ตุลาคม พวกเสมียน และ ครูไทยที่ไป ทำการกับ มิชชันนารี่ ถูกจับขังหลายคน (เข้าใจว่าจะเป็นคราวนี้ที่เกิดความ เรื่องนายโหมด อมาตยกุลพิมพ์กฎหมาย)

๑๘๕๑ มกราคม ที่๑๕ ไฟไหม้ ที่สำเพ็ง

ปีกุนจุลศักราช ๑๒๑๓ พ.ศ. ๒๓๙๔

เมษายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

รัชชกาล ที่ ๔

พฤษภาคมที่๑๕ บรมราชาภิเศกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พฤษภาคม ที่ ๒๐ เลียบพระนครทางบก

พฤษภาคม ที่ ๒๑ เลียบพระนครทางเรือ

มิถุนายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เลียบพระนครทางบก

กรกฎาคมที่ ๒๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พวกมิชชันนารี่เช่าที่สำหรับทำการ พวกมิชชันนารี่หาที่มา ๒ ปี แล้วไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๑๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งไปยังพวก มิชชันนารี่ ให้ จัดหาหญิงในพวกมิชชันนารี่เข้า ไปเป็นครู สอนภาษาอังกฤษให้ข้างใน พวกมิชชันนารี่ประชุมปรึกษากันจัดหญิงในมิชชันนารี่ (๓ พวก ๓ พวกนั้น เพราะสังกัดอยู่ในสภาต่างกันในอเมริกา คือ สภาบับติสต์พวก ๑ สภาฟอเรนมิชชันพวก ๑ สภาเปรสะบิเตอเรี่ยนพวก ๑ แต่เป็นอเมริกันเหมือนกันทั้งนั้น) ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปสอน อาทิตย์ละ ๒ วัน สอนอยู่สัก ๓ ปีจึงได้หยุด

ตุลาคม ที่ ๑๑ กัปตันอิมเป เป็นนายทหารอังกฤษ เดิรบกเข้ามาจากเมืองเมาะลำเลิง เข้ารับราชการเป็นครูทหารวงหลวง เป็นครูของครูเลกครูกรอบครูเชิงเลิง ที่เป็นครูทหารเมื่อแรกรัชชกาลที่ ๕

๑๘๕๒ กุมภาพันธ์ ที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารี่เช่าที่หลังป้อมวิไชยประสิทธิ์ (คือบ้านที่หมอบรัดเล

อยู่จนตายเมื่อปีชวดจุลศักราช ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๙๕
ค.ศ. ๑๘๗๔)

เมษายน ที่ ๑๕ ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตุลาคม ที่ ๑๐ สมเด็จพระนางโสมนัสสันพระชนม์

ธันวาคม กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เสด็จยกกองทัพ
ไปตีเมืองเชียงตุง

ปีฉลูจุลศักราช ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๓๙๖

๑๘๕๓ มีนาคม ที่ ๑๙ พระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จ พระนาง
โสมนัส

กรกฎาคม ที่๒๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานที่ริมแม่น้ำข้างใต้พระนครแห่ง ๑ ให้เป็น
ที่ฝังศพพวกโปรเตสตันต์ (ยังฝังศพฝรั่งอยู่จน
ทุกวันนี้)

ปีขาลจุลศักราช ๑๒๑๖ พ.ศ. ๒๓๙๗

๑๘๕๔ ธันวาคม ที่ ๔ เบิดคลองผดุงกรุงเกษม

ธันวาคม ที่ ๒๕ มีหมายประกาศให้ด่านคอยตรวจพวกมิชชัน-
นารี ที่จะออกไปหัวเมืองทางทะเล พวกถูกจ้าง
ของมิชชันนารีพากันตกใจมาก

๑๘๕๕ กุมภาพันธ์ ที่ ๒๒ นายมัว เข้ามาทางกงสุลโปจุเกต

ปีเถาะจุลศักราช ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๙๘

เมษายน ที่ ๓ เซอร์ยอนเบาริง ราชทูตอังกฤษ เข้ามาขอทำหนังสือสัญญา

เมษายน ที่ ๑๘ ทำหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ

เมษายน ที่ ๒๓ เซอร์ยอนเบาริงกลับไป

เมษายน ที่ ๒๖ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ พิราลัย

ตุลาคม ที่ ๒๘ เรือกำปั่นใบของอเมริกัน ชื่อ ลักเนา เข้ามาถึงเรือพ่อค้าอเมริกันไม่ได้ มีเข้ามาถึง ๑๗ ปี

พฤศจิกายน ที่ ๑ พระราชทานเพลิง ศพ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

พฤศจิกายน ที่ ๙ เรือกลไฟพระที่นั่งลำแรกทำสำเร็จ เรือลำนี้ชื่อรอแยล ซ็ต (สยามอรสุมพล) พระนายไวย (คือ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์) เป็นนายงาน หมอจันดเลเป็นผู้ดูการ

พฤศจิกายน ที่ ๑๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสด้วยเรือพระที่นั่งกลไฟลำใหม่

๑๘๕๖ มกราคม ที่ ๖ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สรเซน นายเรือ ชื่อ ยอนริชาดส์ มาถึงปากน้ำ โดยได้รับอนุญาตให้ลงมือทำแผนที่ทะเลอ่าวสยาม

กุมภาพันธ์ที่ ๑๕ เจ้าจอมมารดา (ปราง) ของกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ถึงอนิจกรรม

มีนาคม ที่ ๑๗ นายแฮร์ ปากส์ มากับภรรยา นำสัญญาอังกฤษเข้ามาแลก

เมษายน ที่ ๕ แลกหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ
ปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๑๘ พ.ศ ๒๓๙๙

เมษายน ที่ ๒๑ กัปตัน เตาน์เซนด์ แฮริส ทูตอเมริกันเข้า
มาขอทำหนังสือสัญญา

พฤษภาคมที่ ๑๕ นายแฮริ ปากส์ กับภรรยากลับไป

พฤษภาคมที่ ๒๙ ทำหนังสือสัญญาไทยกับยุไนส์ติดสเตต อเม
ริกา หมอมัตตูน มิชชันนารีอเมริกันได้เป็นกงสุล
คนแรก

พฤษภาคมที่ ๓๑ กัปตัน เตาน์เซนด์แฮรสิ ทูตอเมริกันกลับไป

มิถุนายน ที่ ๑๐ นายฮิลเลี่ย กงสุลอังกฤษคนแรก เข้ามาถึง
กรกฎาคมที่ ๑๔ มองสิเออ มองติคนี่ ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามา
ขอทำหนังสือสัญญา

สิงหาคม ที่ ๑๖ ทำหนังสือสัญญาไทยกับฝรั่งเศส

กันยายน มองสิเออ มองติคนี่ ราชทูตฝรั่งเศสกลับไป

ตุลาคม ที่ ๑๘ นายฮิลเลี่ย กงสุลอังกฤษป่วยเป็นบิดถึง
แก่กรรม

๑๘๕๗ มกราคม ที่ ๑ มีเรือกำปั่นพ่อค้าทอดอยู่ในแม่น้ำถึง ๖๐ ลำ
เพราะเหตุที่ได้ทำหนังสือสัญญา กับต่างประเทศ
การค้าขายเจริญขึ้นรวดเร็ว ไม่เคยมีเหมือนเช่น
นี้มาแต่ก่อน

มีนาคม นายยิลคัล ผู้รั้งกงสุลอังกฤษกับภรรยา เข้า
มาถึง
ปีมะเส็งจุลศักราช ๑๒๑๙ พ.ศ. ๒๔๐๐

มิถุนายน ที่ ๓ ดอกเตอ บรัดเล ทูตนำสัญญาทำกับอเมริกัน
เข้ามาแลก

มิถุนายน ที่ ๑๕ ดอกเตอ บรัดเล ทูต กลับไป

มิถุนายน ที่ ๒๕ ราชทูตไทย (คราวพระยามนตรีสุริยวงศ์)
ออกไปเมืองอังกฤษ

พฤศจิกายน ที่ ๑๘ นายเฮอร์เต็ย เข้ามารั้งการกงสุลฝรั่งเศส

ธันวาคม ที่ ๗ เซอร์ รอเบิต จอมเบิค กงสุลอังกฤษเข้า
มาถึง

๑๘๕๘ กุมภาพันธ์ ที่ ๙ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ พิราลัย
ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๑

๑๘๕๙ มกราคม ที่ ๒๑ เจ้าเมืองหมาเก๊า เข้ามาถึง เพื่อจะขอทำ
หนังสือสัญญาทางไมตรีกับโปจุเกต

กุมภาพันธ์ ทำหนังสือสัญญาในระวางไทยกับโปจุเกต
ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๒๑ พ.ศ. ๒๔๐๒

พฤษภาคม ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่งใหม่ (คือหมู่อภิเนาว

นิเวศน์ ที่ทรงสร้างตอนหลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์)

สิงหาคม ที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองตะวันตก กระบวนเรือตามเสด็จมากแต่เรือไฟถึง ๖ หรือ ๗ ลำ

ธันวาคม ที่ ๑๒ เซอร์ รอเบิต จอมเบิค กงสุลอังกฤษได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ แล้วเดินทางบกออกไปเมืองเมาะลำเลิง

๑๘๖๐ มีนาคม ที่ ๑๓ ช่างกลอังกฤษ ชื่อ ชาลส์ วิคส์ส์ ซึ่งเรียกเข้ามาตั้งเครื่องโรงกระสาปน์ ตกน้ำตาย

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๖ หมอจันดเลซึ่งได้เป็นผู้รั้งกงสุลอเมริกันกลับออกไปอเมริกา

ปีวอก จุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

มีนาคม ที่ ๒๗ เกิดอหิวาตกะโรค

เมษายน ที่ ๕ ชักพระศพกรมสมเด็จพระเดชาดิศร

เมษายน ที่ ๒๖ เซอร์ รอเบิต จอมเบิค กงสุลอังกฤษกลับมาถึง

พฤษภาคม ที่ ๑๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองเพ็ชรบุรี เป็นครั้งที่ ๒ ในปีนี้ ไปทอดพระเนตร์การสร้างพระราชวังบนยอดเขา

มิถุนายน ที่ ๑๑ ช้างเผือกมาถึงจากเมืองนครราชสีมา

มิถุนายน ที่ ๒๒ แห่พระไปเมืองเพ็ชรบุรี

มิถุนายน ที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
เมืองเพ็ชรบุรีครั้งที่ ๓

ตุลาคม ที่ ๑๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเฉลิม
พระชันษา ๕๖ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่ง
ใหม่ รุ่งขึ้นเสด็จเมืองเพ็ชรบุรี

พฤศจิกายนที่ ๑๙ ดองเกอร์ เดอเท็ยส ราชทูตฮอลันดาเข้า
มาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๑๗ ทำหนังสือสัญญาระวางไทย กับฮอลันดา

ธันวาคม ที่ ๒๓ ราชทูตฮอลันดากลับไป

๑๘๖๑ กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระพุทธบาท

กุมภาพันธ์ที่ ๒๗ ไฟไหม้ที่ข้างวัดหงส์

มีนาคม ที่ ๑ ช้างเผือกที่ได้ใหม่ล้มที่ (เขาแก้ว)
ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

มีนาคม ที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด
ให้พิมพ์ปฏิทิน ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็น
ครั้งแรก

มีนาคม ที่ ๒๓ ราชทูตไทย (คราวพระยาศรีพิพัฒน์) ไป
เมืองฝรั่งเศส

เมษายน ที่ ๑๓ ฝรั่งประชุมกันที่สถานกงสุลอังกฤษ เพื่อ

หนังสือหมาก 959.3 ป247ป น.32 ม. 15881

จะทำเรื่องราวถวาย ขอพระราชทานที่สร้างโรง
สวดของพวกคฤศตัง ฝ่ายโปรเตสตันต์
พฤษภาคม ที่ ๙ พระราชทานที่ให้สร้างโรงสวด ฯ (อยู่ริม
แม่น้ำในบริเวณข้างใต้อ่ บางกอกดีอกเดียวนี้)
พฤษภาคมที่๑๖ อเมริกันคน ๑ ชื่อ เรดแมน พยายามจะฆ่า
หมอจันดเลกงสุลอเมริกัน กับนายมิลเลอ
มิถุนายน ที่ ๑๕ หมอบรัดเลซื้อกรรมสิทธิ์ หนังสือนิราศลอน
ดอน มาจากหม่อมราโชไทย (ม.ร.ว. กระต่าย
อิศรางกูร นับเป็นการซายกรรมสิทธิ์หนังสือกัน
ครั้งแรกในเมืองไทย)
มิถุนายน กรมหลวงสรรพศิลป์ปรีชา สิ้นพระชนม์
กรกฎาคม ที่ ๔ เห็นดาวหาง
กรกฎาคม ที่ ๑๗ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ไปเมืองสิงคโปร์ มีเรือ
ไฟที่ต่อในเมืองไทย ลงไปส่งที่ปากน้ำถึง ๗ ลำ
(ครานี้กรมหมื่นวิศณุนารถ และพระองค์เจ้า
คัคณางคยุคลเสด็จด้วย)
สิงหาคม ที่ ๑๗ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ประชวรอัมพาต
เบื้องซ้าย
สิงหาคม ที่ ๑๙ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ กลับจากไปตรวจการ
เมืองสิงคโปร์ เมืองมะละกา เมืองปีนัง มาถึง
กรุงเทพ ฯ

สิงหาคม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างถนนใหม่ (คือ ถนนเจริญกรุง) ผ่านไปข้างหลังบ้านฝรั่ง

กันยายน ที่ ๙ สมเด็จพระอัครมเหสี (คือสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี่) สวรรคต ตามสถานกงสุลและเรือกำปั่นลดธงไว้ทุกชั่วโมง

ตุลาคม ที่ ๑๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระชันษา ๕๗ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งในพระราชวัง

ตุลาคม ที่ ๒๙ เจ้าฟ้าอิศราพงศ์สืบพระชนม์

พฤศจิกายน ที่ ๖ เจ้าจอมมารดาแพ พระสนมเอกถึงอสัญกรรม

พฤศจิกายน ที่ ๖ แรกพิมพ์นิราศลอนดอนของหม่อมราโชไทย ออกจำหน่าย

พฤศจิกายน ที่ ๑๒ ดาวพระพุธเข้าดวงพระอาทิตย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรที่เขาวังเมืองเพ็ชรบุรี

ธันวาคม ที่ ๑๐ ราชทูตไทยที่ไปเมืองฝรั่งเศสกลับมาถึง

ธันวาคม ที่ ๑๒ คอนต์เอยเลินบูรค์ ราชทูตปรุสเซีย เข้ามาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๒๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเงินพระคลังข้างที่ ๑๐๐๐ เหรียญ ให้ส่งไปยังแหม่มแคสเวล ซึ่งเป็นหม้าย ของ

หมอแคสเวล ผู้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวาย
แต่เมื่อยังทรงผนวช ข้อที่ทรงระฦกถึงคุณ
ประการนี้ฝรั่งสรรเสริญมาก

๑๘๖๒ กุมภาพันธ์ที่ ๓ นายเวสเตอเวลต เข้ามาถึงเข้ารับการกงสุล
อเมริกันแทนนายจันดเล

กุมภาพันธ์ที่ ๗ คอนต์ เอยเลินบูรค์ ราชทูตปรุสเซีย ทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย

กุมภาพันธ์ที่ ๑๖ กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ สิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ที่ ๑๙ คอนต์เอยเลินบูรค์ ราชทูตปรุสเซียกลับไป

มีนาคมที่ ๑๑ นายอเด็กซานเดอ ดูดอน นำหนังสือสัญญา
มาแลกเปลี่ยน

มีนาคมที่ ๑๖ เริ่มพิธีโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์
ปีจอจุลศักราช ๑๒๒๔ พ.ศ. ๒๔๐๕

เมษายนที่ ๑ พระยาพิศาล ชื่น ถึงอนิจกรรม

เมษายนที่ ๓ นางลิโอโนเวลส์ ลงมือสอนภาษาอังกฤษ
สมเด็จพระราชโอรส และพระเจ้าลูกเธอ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (นางลิโอโนเวลส์
ในวังเรียกกันว่า "ยายแหม่ม")

เมษายนที่ ๑๘ พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระอัคร
มเหสี

เมษายน กองโปลิศที่จัดขึ้นใหม่ ลงมือรักษาหน้าที่
ตอนสำเพ็ง

พฤษภาคม ที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จด้วยเรือกลไฟกลับมาถึงพระนครจากเมืองเพ็ชร์บุรี เสด็จคราวนี้เฉลิมพระราชมณเฑียร ที่พระนครคิรี และบรรจุพระธาตุในพระเจดีย์ศิลาที่ยอดเขามหาสมณะด้วย

มิถุนายน ที่ ๒๕ พระสังฆราชปาลกัว หัวหน้าบาดหลวงคฤศตังมรณภาพ

กรกฎาคม ที่ ๙ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท มีงานเฉลิมพระชันษา ๕๔ เลี้ยงฝรั่งทั่วกัน ในบ่ายวันนั้น พวกฝรั่งพร้อมกันไปจัดการแข่งเรือถวายทอดพระเนตรที่หน้าวัง

สิงหาคม ที่ ๘ พวกผู้หญิงฝรั่งนัดฝรั่งประชุมเป็นครั้งแรก ที่สถานกงสุลอังกฤษ เพื่อปรึกษาจัดการสมาคมของพวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ

กันยายน ที่ ๑ พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (แย้ม บุนนาค) ถึงอนิจกรรม

กันยายน ที่ ๓ หมู่นเห็นดาวหาง

กันยายน ที่ ๙ พวกผู้หญิงฝรั่ง นัดประชุมอย่างคราวก่อน ที่สถานกงสุลอเมริกัน

กันยายนที่ ๑๘ ใช้อัฐดีบุกแทนเบี้ย อัฐนี้ไทยทำที่โรงกระษาปณ์

ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระชันษา ๕๘ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งตามเคย

พฤศจิกายนที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ไปประพาสเมืองลพบุรี กลับมาถึงพระนคร

พฤศจิกายนที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เรือกลไฟเสด็จไปประพาสอ่างหิน

พฤศจิกายนที่ ๑๘ พวกผู้หญิงฝรั่งมีการประชุมเป็นครั้งที่ ๓ ที่
สถานกงสุลอังกฤษ

พฤศจิกายนที่ ๒๖ พระราชทานเพลิงพระยาวรพงศ์พิพัฒน์

ธันวาคม ที่ ๑๔ กรมหมื่นวิศณุนารถนิภาธร สิ้นพระชนม์

๑๘๖๓ มกราคม ที่ ๑๕ เสด็จงานโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ

มกราคม ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ด้วยเรือกลไฟไปประพาสเมืองเพ็ชร์บุรี

กุมภาพันธ์ ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากเมืองเพ็ชร์บุรี

กุมภาพันธ์ที่ ๑๔ มองซิเออ ยูล์สนล กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่
เข้ามาถึง

กุมภาพันธ์ที่ ๑๖ กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่กับลูกจ้างไทย๔—๕คน
ถือมีดไปเที่ยวตลาดสำเพ็ง โบลิศจับด้วยไม่รู้ว่า
กงสุล เกิดเป็นผลถุงเถียงกับรัฐบาล ลงปลาย
ตกลงกันเรียบร้อย

กุมภาพันธ์ที่๒๐ เรือรบรูเซีย แรกเข้ามาเมืองไทย ๒ ลำ

ปีกุนจุลศักราช ๑๒๒๕ พ.ศ. ๒๔๐๖

เมษายน ที่ ๒ ช้างเผือกเข้ามาถึงอีกตัว ๑

เมษายน ที่ ๒๓ เรือรบฝรั่งเศสเข้ามาถึง เชิญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เลยอง ดอเนอร์ มาถวาย

พฤษภาคมที่ ๑๐ นายพันริบูด ทูตฝรั่งเศส ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พฤษภาคมที่ ๑๓ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฝรั่งเศส แก่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

มิถุนายน ที่ ๓ เรือรบฮอลันดามาถึง เชิญพระราชศาสน์และเครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระเจ้าวิลเลียมที่๓ มาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มิถุนายนที่ ๑๐ ราชทูตฮอลันดาเข้าเฝ้า

มิถุนายนที่ ๒๖ ฝั่งศพมองสิเออ ยูล์สนล กงสุลฝรั่งเศส

กรกฎาคมที่ ๙ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เฉลิมพระชันษา ๕๖ เลี้ยงโต๊ะประทานพวกฝรั่ง

กรกฎาคมที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเรือกลไฟไปอ่างหิน แล้วเสด็จไปทรงบีดทองพระที่บางพระ

กรกฎาคมที่ ๒๐ พวกฝรั่งโปรเตสตันต์ ประชุมเรี่ยรายเงินสร้างวัดฝรั่งซึ่งยังค้างอยู่สำเร็จได้

สิงหาคม เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ไปด้วยเรือกลไฟโวแลนต์
ล่วงหน้าไปจัดการรับเสด็จที่เมืองสงขลา

สิงหาคมที่ ๒๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัวเสด็จ
ด้วยเรือกลไฟประพาสเมืองสงขลา

กันยายน ที่ ๒๐ (เสด็จกลับแล้ว) พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่ หัว ประชวรพระโรคจุกเสียดพระอา-
การมากถึงตามหมอฝรั่ง แต่เมื่อหมอฝรั่งเข้าไป
ถึงท้องพระโรง หมอไทยแก้พระอาการหายแล้ว
หมอบรัดเล ทราบว่าตั้งพระโอสถประกอบด้วยดีงู

กันยายน ที่ ๒๒ ได้ข่าวว่าฝรั่งเศสลอบไปทำหนังสือสัญญากับ
กรุงกัมพูชา

ตุลาคม ที่ ๑๙ เฉลิมพระชันษา ๕๙ โปรดให้เลี้ยงโต๊ะพระ-
ราชทานพวกฝรั่งในพระราชวัง เลี้ยงที่ใหม่กว้าง
ขวางดีกว่าแต่ก่อน วันเฉลิมพระชันษาที่ ๑๙ แต่
เป็นวันอาทิตย์จึงโปรดให้เลี้ยงวันนี้

๑๘๖๔ มกราคม ที่ ๒๐ เจ้าพระยานิกรบดินทร ที่สมุหนายกถึง
อสัญกรรม

กุมภาพันธ์ที่ ๑๖ เริ่มงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
หญิงจันทรมณฑล

มีนาคม ที่ ๑๖ เบิดถนนทำใหม่ (คือ ถนนเจริญกรุง)

มีนาคม ที่ ๓๐ เซอรอเบิต จอมเบิค กงสุลอังกฤษกลับไปยุโรป

ปีชวดจุลศักราช ๑๒๒๖ พ.ศ. ๒๔๐๗

มิถุนายน ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปรับช้างเผือกที่กรุงเก่า (คือ นางพระยาศิวโรจน์)

กรกฎาคม ที่ ๒๘ หนังสือพิมพ์ชื่อสยามไตมส์ออกครั้งแรก

สิงหาคม ที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งงานหลานเธอ หม่อมเจ้าชายบงกช ในกรมหมื่นมเหศวรกับหม่อมเจ้าหญิงจันทร ในกรมหมื่นวิศณุนารถ มีงานหลายวัน

สิงหาคม ที่ ๒๗ น้ำในแม่น้ำแดงเหมือนสีอิฐอยู่ ๓ วัน

ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระชันษา ๖๐ คนทั้งหลายพากันมีความยินดีแต่งประทีปจุดดอกไม้ไฟ และมีมโหรศพหลายวัน โปรดให้เลี้ยงโต๊ะ พระราชทานฝรั่งที่ในพระบรมมหาราชวัง กลับได้ความรำคาญพระราชหฤทัยด้วยพวกกงสุลรังเกียจ ไม่อยากนั่งโต๊ะกับพวกพ่อค้า

พฤศจิกายนที่๒๑ มีกำปั่นพ่อค้าทอดอยู่ในลำแม่น้ำพร้อมกันถึง ๑๐๐ ลำ ไม่เคยมีมากเหมือนอย่างนี้มาแต่ก่อน เรือเหล่านี้มาซื้อเข้าสารจะไปขายเมืองจีน เป็นเหตุให้ราคาเข้าสารขึ้นทันที จนถึงเกวียนละ

๑๒๐ บาท และเกวียนละ ๑๒๕ บาท ไม่เคยมีราคา
เท่านี้มาแต่ก่อน

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ ประกาศปิดเข้าไม่ให้บรรทุกออกนอกพระราช
อาณาจักรมีกำหนด ๗ เดือน

๑๘๖๕ มกราคม ที่ ๑๖ เสร็จงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอที่เมืองเพ็ชรบุรี

มกราคม ที่ ๑๖ หนังสือพิมพ์บางกอกริคอเดอ กลับออกใหม่
เดือนละครั้ง

มกราคม ที่ ๒๕ ลงมือห้ามไม่ให้จำหน่ายเข้าออกนอกพระราช
อาณาจักร กำหนด ๗ เดือน

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ประพาสเมืองกาญจนบุรี

ปี ฉลู จุลศักราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

เมษายน ที่ ๑๗ ไทยเลิกหนังสือสัญญากับเขมร และทำสัญญา
กับฝรั่งเศสด้วยเรื่องเมืองเขมร

พฤษภาคม ที่ ๑ หนังสือพิมพ์บางกอกริคอเดอ พิมพ์สำเนา
หนังสือสัญญา ซึ่งมองสิเออโอบะเรต์กงสุลฝรั่ง
เศสทำกับนายอากรสุรา (โดยพลการ) เกิดประ
หลาดใจกันมาก ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ไม่ทราบว่าหนังสือ
พิมพ์ได้สำเนามาอย่างไร

กรกฎาคม ที่๑๐ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เฉลิมพระชันษา ๕๗ เสี้ยงโต๊ะฝรั่ง

กรกฎาคม ที่ ๑๑ ไฟไหม้ที่ ตำบลคอกควาย

สิงหาคม ที่ ๒๒ เลิกห้ามเข้าออกจากพระราชอาณาจักร

กันยายน ที่ ๕ มองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศสไปยุโรป

กันยายน ที่ ๙ นายเยมส์ มดิสัน ฮูด กงสุลอเมริกันมาถึง

ตุลาคม ที่๑๕ มองสิเออกราบีเนต์ ผู้รั้งกงสุลฝรั่งเศสมาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเฉลิมพระชันษา ๖๑ โปรดให้เสี้ยงฝรั่งตามเคย ทรงได้ความรำคาญอีก คราวนี้จัดโต๊ะเสี้ยง ๒ โต๊ะ ให้พวกกงสุลนั่งโต๊ะ ๑ พวกพ่อค้านั่งโต๊ะ ๑ พวกพ่อค้าว่าเลวไปไม่พอใจ

๑๘๖๖ มกราคม ที่ ๑ วันต้นพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ สมเด็จพระบรมราชโอรส

มกราคม ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต พระชันษา ๕๘

มกราคม ที่ ๑๖ น้องหญิงของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ อสัญกรรม อายุ ๔๗ (ชื่อเจ้าคุณหรุ่น เรียกกันว่าเจ้าคุณน้อย)

มกราคม ที่ ๓๐ เรือรบอังกฤษ ชื่อ โคเคต พาทอมัส ยอช นอกส์ เป็นกงสุลเยเนอราลอังกฤษเข้ามาถึง (นายนอกส์ คนนี้เดิมเป็นนายทหารอังกฤษ รับ

ราชการอยู่อินเดีย และราชการทหารอังกฤษ
มาเมืองไทยเมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๑ พระบาทสมเด็จ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จ้างไว้เป็นครูทหารวังหน้า
จน ค.ศ. ๑๘๕๗ กลับรับราชการอังกฤษเป็นล่าม
ที่ ๑ ในสถานกงสุล)

กุมภาพันธ์ ที่ ๑ หมอจันดเล เข้ารับราชการในรัฐบาลไทย
สำหรับเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ และเป็นผู้แปล
หนังสืออังกฤษ ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์

ปีขาลจุลศักราช ๑๒๒๘ พ.ศ. ๒๔๐๙

มีนาคม ที่ ๓๑ เผาศพ (เจ้าคุณหรุ่น) น้องหญิงของเจ้าพระยา
ศรีสุริยวงศ์

เมษายน ที่ ๓ นายปอล เลส์เดอร์ กงสุลปรุสเซีย กลับมาถึง
นายฮูต กงสุลอเมริกัน ขายสมบัติของหมอจันดเล
ที่เป็นกงสุลอยู่ก่อนสำเร็จ (กงสุลฮูตคนนี้ แล้ว
เกิดวิวาทกับพวกอเมริกัน)

เมษายน ที่ ๑๒ เรือไฟของไทยลำ ๑ ชื่อ สยาม ถึงอับปางใน
ทะเลระวางเมืองเมาะลำเลิง กับเมืองกาละกัตตา

เมษายน ที่ ๒๕ รัฐบาลไทยทำหนังสืออนุญาต ให้สร้างสาย
โทรเลขแต่เมืองร่างกุ้ง ผ่านแดนไทยลงมาเมือง
สิงคโปร์ และมีสายแยกมากรุงเทพฯ

เมษายน ที่ ๒๕ สถานกงสุลอเมริกัน ย้ายเป็นครั้งที่ ๑๐ เดียวนี้มาเช่าตึกของห้างบีเกนแป๊กอยู่

พฤษภาคม ที่ ๙ พระยาเพ็ชร์ปาณี (นก) ผู้พิพากษาคน ๑ ใน ศาลต่างประเทศ ถึงอนิจกรรม

มิถุนายน ที่ ๑๑ พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม) น้องเจ้าพระยา ศรีสุริยวงศ์ ถึงอสัญกรรม

มิถุนายน ที่ ๓๐ มองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศสกลับมาถึง

กรกฎาคม ที่ ๑๗ พระยาอภัยสงคราม น้องต่างมารดาเจ้าพระยา ศรีสุริยวงศ์ ถึงอนิจกรรม

กันยายน ที่ ๓ พระเจ้ากาวิโลรส พระเจ้าเชียงใหม่ กับพวก ประมาณ ๑๐๐ คน ลงเรือไฟไปเที่ยวทะเลเมาคลื่น ไปไม่ได้ต้องกลับ

กันยายน ที่ ๑๑ กงสุลอเมริกันพาพวกมิชชันนารีไปหาเจ้าเชียงใหม่ที่หน้าวัดแจ้ง ขออนุญาตไปตั้งสอนศาสนาคฤศตังที่เมืองเชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่อนุญาต

กันยายน ที่ ๑๙ โจษกันว่าพระบางปาฏิหาร ที่วัดสามปลื้ม

ตุลาคม ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรือกลไฟเสด็จประพาสถึงเมืองนครสวรรค์ (ที่จริงเสด็จเพียงเขาธรรมามูล เมืองไชยนาท)

ตุลาคม ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรือกลไฟพระที่นั่ง (อรรคราชวรเดช) เสด็จไปประพาสเมืองพิศณุโลก

ตุลาคม ที่ ๒๖ นาย ร. ศ. สก๊อต นำเครื่องแก๊ส คือ ประทีปจุดด้วยลม เข้ามาใช้ในกรุง ฯ ครั้งแรก

พฤศจิกายน ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากเมืองพิศณุโลก

พฤศจิกายน ที่ ๑๒ นายแดเนียล วินซอร์ เลขานุการของเจ้าพระยาพระคลัง คุมของไทยไปตั้งแสดงพิพิธภัณฑ์ที่ปารีส กับชุนสมุทโคจร (พุ่ม คือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ในรัชกาลที่ ๕)

ธันวาคม ที่ ๑๐ พระยาบุรุษ (คือ เจ้าพระยามหินทร) ซื้อโรงสีไฟของห้างสก๊อต

ธันวาคม ที่ ๒๔ มองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศส พ้องหมอบรัดเลเจ้าของหนังสือพิมพ์ บางกอกรีคอเดอ หาว่าหมิ่นประมาทโดยกล่าวว่ามองสิเออโอบะเรต์ขอให้รัฐบาลไทยเอาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ออกจากอัครมหาเสนาบดี เรียกค่าทำขวัญจากหมอบรัดเล ๑๕๐๐ เหรียญ

๑๘๖๗ มกราคม ที่ ๒ นายร้อยเอก แบค นายทหารช่างอังกฤษเข้ามาถึง เพื่อการทำแผนที่เขตต์แดนกรุงสยามต่อกับเมืองพะม่าของอังกฤษ

มกราคม ที่ ๑๖ หนังสือพิมพ์บางกอกริคอเดอ ลงความขอขมามองสิเออโอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศส ในเรื่องได้ลงพิมพ์ว่าชู่รัฐบาลสยาม อันเป็นเหตุให้มองสิเออ โอบะเรต์ พ้องนั้น หนังสือพิมพ์บางกอกริคอเดอ ออกคราวหลังนี้ ๒ ปี มาหยุดเพียงนี้

มกราคม ที่ ๑๙ พระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เป็นราชทูตออกไปเมืองฝรั่งเศส (เรื่องกงสุลโอบะเรต์ วุ่นวายทำหนังสือสัญญาเรื่องสุรา)

มกราคม ที่ ๒๕ กรมหมื่นอุดมรัตนราษี สิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ ที่ ๒ นายฮูต กงสุลอเมริกัน เบิดศาลชำระความเรื่องมองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศส หาว่าหมอบรัดเลหมิ่นประมาท ในหนังสือพิมพ์บางกอกริคอเดอ เรียกค่าทำขวัญ ๓๕๐๐ เหรียญ คดีเรื่องนี้นัดเลื่อนมา ๒ ครั้ง จำเลยแก้ว่าไม่เป็นหมิ่นประมาท เพราะลงด้วยมีเหตุอันสมควร ด้วยไทยพากันตกใจในเรื่องนี้ อ้างจดหมายของนางลิโอโนเวนส์ ครูสอนหนังสืออังกฤษในพระราชวัง รับว่าได้ยินไทยโจษกันมาก ว่า มองสิเออ โอบะเรต์ชู่รัฐบาลจริง

ศาลกงสุลอเมริกันตัดสิน ให้หมอบรัดเลแพ้ แต่ยกข้อกรุณาว่า เพราะหมอบรัดเลลงพิมพ์โดย

เชื่อว่า ความนั้นเป็นความจริง มิได้แกล้ง

ประการ ๑ หมอบรัดเลเป็นคนชราแลยากจน

ประการ ๑ และเป็นผู้ที่ได้ทำคุณมาแก่บ้านเมือง

ประการ ๑ จึงปรับให้ทำขวัญเพียง ๑๐๐ เหรียญ

กุมภาพันธ์ ที่ ๖ ได้ข่าวว่าเกิดจลาจล ที่กรุงกัมพูชา

กุมภาพันธ์ ที่ ๘ พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ถึงอนิจกรรม

กุมภาพันธ์ที่ ๑๗ พระราชทานเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

กุมภาพันธ์ที่ ๑๙ ฝรั่งในกรุงเทพ ฯ เรี่ยรายกันเป็นเงิน๓๐๐บาท
ส่งไปให้หมอบรัดเล ให้เสี่ยค่าแพ้ความกงสุล
ฝรั่งเศส เป็นการแสดงความสงสาร และเข้าด้วย
หมอบรัดเล

มีนาคม ที่ ๘ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นอุดม
รัตนราษี

มีนาคม ที่ ๑๕ นายนอกส์ กงสุลอังกฤษไปเมืองนอก (ทาง
นิวยอาลบาสเตอ รักษาการแทน)

เมษายน ที่ ๑ หมอแดเนียล แมกกิลวารี มิชชันนารีขึ้น
ไปถึงเมืองเชียงใหม่ (มิชชันนารีอเมริกันไปตั้ง
เมืองเชียงใหม่เป็นครั้งแรก)

ปีเถาะจุลศักราช ๑๒๒๙ พ.ศ. ๒๔๑๐

พฤษภาคมที่๒๒ หนังสือพิมพ์สยาม วิกลี มอนิเตอร์ ออกครั้งแรก

พฤษภาคมที่๓๐ ราวนี้ นายฮูต กงสุลอเมริกัน ออกหนังสือรับจีนอยู่ในร่มธงอเมริกัน

มิถุนายน ที่ ๒๙ หมอฮอดันดา ชื่อ โฮเคนสตระเตน (ซึ่งเรียกกันภายหลังว่า หมอแก่) เป็นหมอรักษาในตาเข้ามาถึง (หมอนี้ได้ผ่าต้อรักษาพระเนตรกรมหมื่นภูมินทรภักดี และผ่าต้อเจ้าพระยาทิพากรวงศ์)

กรกฎาคม ที่ ๕ นางลีโอโนเวนส์ กับบุตร (คือ นายหลุยลิโอโนเวนส์) กลับไปเมืองนอก

กรกฎาคมที่๒๕ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ สิ้นพระชนม์

กรกฎาคมที่๒๙ มองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศสไปเมืองนอก (เลยเสียจริต)

กรกฎาคมที่๓๑ หม่อมราโชไทย (ม.ร.ว. กระต่าย) ถึงอนิจกรรม

สิงหาคม ที่ ๒๐ โปรดให้หมอจันดเล เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวายสมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

กันยายน ที่ ๑๙ พระราชทานเพลิงศพ หม่อมราโชไทย ที่วัดแจ้ง

กันยายน ที่ ๒๖ พระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ราชทูต กลับมาจาก
เมืองฝรั่งเศส

ตุลาคม ที่ ๑๐ กรมหมื่นอดงกฎกิจปริชา สิ้นพระชนม์

พฤศจิกายน ที่ ๔ มองสิเออ เดอ เบลกูรต์ ราชทูตฝรั่งเศส
เข้ามาถึง (มาแลกหนังสือสัญญา)

พฤศจิกายน ที่ ๑๐ ฝรั่งเศส ๒ คนไปยิงนก ในวัดเทวราชกุญชร
ถูกพระตีเจ็บป่วยสาหัส

พฤศจิกายน ที่ ๑๒ ดองโยเซ ฮอรตาโปจุเกต เจ้าเมืองหมาเก๊า
เข้ามา

พฤศจิกายน ที่ ๑๕ เริ่มงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๖ พระองค์(ที่
จริงเป็น ๒ คราว คือ พระองค์เจ้าคณางคยุคล
พระองค์เจ้าศุขสวัสดิ์ พระองค์เจ้าทวีถวัลยลาภ
งาน ๑พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้า
อรุณวดี พระองค์เจ้าศิริในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุน
บำราบปรปักษ์ อีกงาน ๑ แต่งานต่อติดกัน)

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ เจ้าพระยาพระคลัง (คือ เจ้าพระยาทิพา
กรวงศ์) แรกจำหน่ายหนังสือแสดงกิจจานุกิจ
ฉะบับพิมพ์ด้วยพิมพ์หิน

พฤศจิกายน ที่ ๒๔ แลกหนังสือสัญญาเรื่องสุรากับฝรั่งเศสเป็น
อันเสร็จข้อซึ่งถ้วงเถียงกันมาช้านาน

ธันวาคม ที่ ๖ เจ้าพระยาภูธราภัย ทำบุญอายุ ๖๐ มีงานใหญ่

ธันวาคม ที่ ๑๘ เจ้าพระยาพระคลังเบิดตึกอาศัยสถาน ที่อ่าง
หิน

ธันวาคม ที่ ๒๓ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ทำบุญอายุ ๖๐ มี
งานใหญ่

ธันวาคม ที่๒๕ หนังสือพิมพ์สยามวิกลิ่มอนิเตอร์ ลงพิมพ์
ประจานความชั่วร้ายของนายฮูต กงสุลอเมริกัน

ธันวาคม ที่ ๓๐ นายฮูต กงสุลอเมริกัน ขายเลหลังสิ่งของ ๆ
ตน แล้วกลับไปเมืองนอก

๑๘๖๘ มกราคม ที่ ๑๓ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นอลงกฎ
กิจปรีชา

มกราคม ที่ ๑๓ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เลี้ยงโต๊ะพวกกงสุล
และชาวต่างประเทศ

มกราคม ที่ ๑๕ นายร้อยเอกแบ็ค นายทหารอังกฤษ ไป
ทำแผนที่กลับมาถึง

มกราคม ที่ ๑๙ พระราชทานเพลิงพระศพ พระองค์เจ้าดารา
พระมารดาเจ้าฟ้าอิศราพงศ์

มกราคม ที่ ๒๙ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ จักษุมืด กราบถวาย
บังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีว่าการต่างประ-
เทศ โปรดให้กรมขุนวรจักรธรานุภาพ
เป็นแทน

กุมภาพันธ์ ที่๒๑ เรือไฟชื่อกลาโหม (ของพระยาภูเก็จ)
แรกเข้ามาเดิรระวางกรุงเทพ ฯ กับสิงคโปร์

มีนาคม ที่ ๑๐ ฉลองวัดหงส์

มีนาคม ที่ ๑๕ เลื่อนกรมสมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็น กรมขุนพินิตประชานารถ

ปีมะโรงจุลศักราช ๑๒๓๐ พ.ศ. ๒๔๑๑

มีนาคม ที่ ๒๔ พระราชทานเลี้ยงโต๊ะฝรั่งที่รับราชการ ในงานปีใหม่

เมษายน ที่ ๕ พระยาไทรบุรี (อะหมัด) เข้ามาเฝ้า ฯ

เมษายน ที่ ๒๕ โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ หม่อมเจ้าหลานเธอองค์ ๑ (สืบได้ความว่าโสกันต์คราวนี้ พระเจ้าลูกเธอ คือ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ พระองค์เจ้ากมลาศเดอสรรค์ แต่หลานเธอนั้นเป็น ๓ คือ พระองค์เจ้าพรหมเมศในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กับหม่อมเจ้าเจ็ก หม่อมเจ้าหญิงกลาง ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ รวม ๕ ด้วยกัน)

เมษายน ที่ ๒๙ นายมูร ออก จาก ตำแหน่ง กงสุล โปจุเกต กลับไปเมืองนอก

พฤษภาคม ที่ ๑๑ เรือรบฝรั่งเศส ชื่อ เฟริลอง ออกจากกรุงเทพ ฯ ไปเที่ยวตรวจหาที่สำหรับโหรฝรั่งเศสจะมาดูสุริยอุปราคาหมดดวง

พฤษภาคม ที่ ๒๐ เรือรบ เฟริลอง ตรวจหาที่ได้แล้ว กลับมาถึง

พฤษภาคมที่ ๒๕ นายร้อยเอก ตักเกอ กับนายร้อยโทปูล ไปตรวจทำแผนที่ (เขตต์แดนไทยกับอังกฤษตอนแขวง) เมืองเชียงใหม่ ๙ เดือนกลับมาถึง

มิถุนายน ที่ ๙ เรือรบอเมริกัน ชื่อ อุนาดิลา เข้ามาถึง เป็นเรือรบอเมริกันลำแรกที่ได้เข้ามาในแม่น้ำ

มิถุนายน ที่ ๑๗ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ปลงศพภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์คน ๑ ที่วัดดอกไม้ (สืบได้ความว่าชื่อ หม่อมปราง เป็นมารดาพระยาราชานุประพันธ์ โต)

มิถุนายน ที่ ๑๗ ชักธงเยอรมันเหนือ เป็นครั้งแรกในกรุงฯ

มิถุนายน ที่ ๒๙ พระยาเทพประชุน (คือ เจ้าพระยาภาณุวงศ์) เป็นข้าหลวงไปประจำบ่วนวายที่เมืองภูเก็จทำการสำเร็จกลับเข้ามาถึง

กรกฎาคมที่ ๓ ทำหนังสือสัญญากับอังกฤษ กำหนดเขตต์แดนกรุงสยามกับแดนพะม่าของอังกฤษ

กรกฎาคมที่ ๑๐ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เฉลิมพระชันษา ๖๑ พวกฝรั่งมีแข่งเรือถวายที่ปากน้ำ

กรกฎาคมที่ ๒๐ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ถวายเรือรบสยามูปรัสดัมภ์ ซึ่งต่อขึ้นใหม่

กรกฎาคมที่ ๒๖ มองสิเออ คอรส์ กงสุลฝรั่งเศสเข้ามาถึง

กรกฎาคมที่ ๒๙ เสด็จลงทอดพระเนตรเรือสยามูปรัสดัมภ์และพระราชทานบำเหน็จแก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์

สิงหาคม ที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จจากกรุงเทพ ฯ ไปทอดพระเนตรสุริยอุปราคาหมดดวง (ที่ตำบลหว้ากอ แขวงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

สิงหาคม ที่ ๑๘ มีสุริยอุปราคาหมดดวง มืดอยู่ถึง ๖ นาที กับ ๔๖ วินาที

สิงหาคม ที่ ๑๙ ซินยอเว่ยนา มาเป็นกงสุลเยเนราลโปจุเกต

สิงหาคม ที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากหว้ากอ

สิงหาคม ที่ ๒๙ หนังสือพิมพ์สยามวิกลิ้มอนิเตอร์ หยุดพิมพ์

สิงหาคม ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวรมาหลายวัน เรียกหมอแคมเบล กับหมอบรัดเล เข้าไปปริกษากับแพทย์หลวง แต่หาได้เข้าไปตรวจพระอาการไม่

กันยายน ที่ ๑ ได้ข่าวว่าผู้ที่ไปตามเสด็จกลับมาเป็นไข้ตายสัก ๔-๕ คน

กันยายน ที่ ๑ ไฟไหม้ที่ตลาดวัดเกาะ (เนื่องในเรื่องจับผีเถื่อน)

กันยายน ที่ ๑๒ เรียกหมอแคมเบล และหมอบรัดเล เข้าไปปริกษาอาการพระประชวร กับแพทย์หลวงอีก

กันยายน ที่ ๑๔ นายอาลบาส์เตอ ผู้แทนกงสุลอังกฤษ เกิด

วิวาทกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เรื่อง (สมบัติคนในร่มธงอังกฤษต้อง) ไฟไหม้ที่วัดเกาะ

กันยายน ที่ ๑๕ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ข่าวรายวัน เรียกชื่อสยามเดลี่ แอดเวอไตเซอ

กันยายน ที่ ๑๙ เรียกหมอแคมเบล และหมอบรัดเล เข้าไปปรึกษากับแพทย์หลวงที่ในท้องพระโรง หมอแคมเบลได้เข้าไปตรวจพระอาการ แต่ไม่ได้ตั้งพระโอสถ

กันยายน ที่ ๒๕ กรมขุนราชสีหวิกรมประชวรไข้ เนื่องมาแต่ไปตามเสด็จที่หว้ากอ สิ้นพระชนม์

ตุลาคม ที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต พระชันษาได้ ๖๔ เสวยราชย์ได้ ๑๘ ปี สมเด็จพระราชโอรส เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เสด็จผ่านพิภพ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ เป็นพระมหาอุปราช

รัชชกาลที่ ๕

ตุลาคม ที่ ๑๓ ออกหมายประกาศ เรียกอัฐิดีบุกคืน

พฤศจิกายนที่ ๑๑ บรมราชาภิเศก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์

พฤศจิกายนที่ ๑๕ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สลามิส มาถึง นายพลเรือเกปเปล กับกงสุลเยเนราล นอกส์ มาด้วยในเรือนี้

พฤศจิกายนที่ ๑๘ แห่เสด็จเลียบพระนคร

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ อุปราชาภิเศก กรมพระราชวังบวร ฯ

ธันวาคม ที่ ๖ เจ้าพระยาภูธราภัย ทำบุญอายุ ๖๓

ธันวาคม ที่ ๗ ไฟไหม้ที่บ้านหม้อ

ธันวาคม ที่ ๒๓ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ทำบุญอายุ ๖๑ พวกฝรั่งเข้ากันทำของตั้งกลางโต๊ะ เป็นรูปประภาคารเงินให้เป็นของขวัญ

๑๘๖๙ มกราคม ที่ ๑ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ชื่อ สยาม เรโปสิตอรี่

มกราคม ที่ ๑๙ เบีดครองยี่สาน (แต่สมุทรสงครามไปเพ็ชรบุรี่)

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๑ กรมพระราชวัง ฯ เสด็จไป (ตรวจบ้อม) เมืองจันทบุรี่ ๑๒ วัน กลับมาถึงกรุงเทพ ฯ

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๑ พระราชทานเพลิงพระศพกรมขุนราชสีหวิกรรม ที่วัดแจ้ง

มีนาคม ที่ ๖ ผู้ร้ายฆ่าพระธรรมเจดีย์ อายุ ๘๗ ปี ที่วัดโพธิ์

เมษายน ที่ ๑๑ เรือสยามูปรัสดัมภ์ไปเมืองตรังกานู (กลับวันที่ ๒๕)

ปีมะเส็งจุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒

เมษายน ที่๒๘ เรือรบออสเตรีย ชื่อ ดองนา พาราชทูตออสเตรียมาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

เมษายน ที่ ๒๘ รับพระราชศาสน์ สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย มีมาถวายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ วิธีรับพระราชศาสน์ จัดอย่างใหม่ (เลิกแห่)

พฤษภาคม ที่ ๔ บารอน แอนทอนี เปทส์ ราชทูตออสเตรีย เข้าเฝ้า ฯ

พฤษภาคม ที่ ๑๓ ประหารชีวิตผู้ร้ายที่ฆ่าพระธรรมเจดีย์ ๕ คน

พฤษภาคม ที่ ๑๗ ทำหนังสือสัญญาระวาง กรุงสยาม กับออสเตรีย

มิถุนายน ที่ ๑๘ ประหารชีวิตอ้ายนาก อ้ายกล่อม ผู้ร้ายฆ่ากัปตันสมิท

มิถุนายน ที่ ๒๗ ประกาศตั้งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน พร้อมกับตั้งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ สำเร็จราชการต่างประเทศ พระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เป็นเจ้าพระยาที่สมุหพระกลาโหม พระยาเทพประชุน เป็นเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าการต่างประเทศ

กรกฎาคม ที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพกรมหมื่นอมรมนตรี

กรกฎาคม ที่ ๒๙ จับผีเถื่อนได้ที่เรือใบอังกฤษชื่อควีนสแลนด์ ผีนดิบ ๔๐๐ ก้อน ผีนสุก ๕๘๐๐ตำลึง

สิงหาคม ที่ ๒๐ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ สยาม วิกลี แอด

เวอไดเซออีก หนังสือพิมพ์ฝรั่งออกแล้วต้องหยุด
มา ๓ คราว

กันยายน ที่ ๑ รับพระราชศาสน์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินปรุส
เซียแทนสมาคมเยอรมันฝ่ายเหนือ

กันยายน ที่ ๗ เรือสยามฯ ไปเมืองตรังกานูอีก

กันยายน ที่ ๑๒ พระเจ้าเชียงใหม่กาวิโลรสสุริยวงศ์ ประหาร
ชีวิตลาวที่เข้ารีตเสีย ๒ คน พวกมิชชันนารี
ตกใจกันมาก

กันยายน ที่ ๑๔ พระพิมลธรรม (ยิ้ม) วัดโพธิ์มรณภาพ

กันยายน ที่ ๒๐ เจ้าพระยาภาณุวงศ์เลียงโต๊ะกงสุลและฝรั่ง
อื่น (ในงานเฉลิมพระชันษา)

กันยายน ที่ ๒๓ รับพระราชศาสน์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปจุ
เกต

กันยายน ที่ ๒๗ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเลียงโต๊ะกงสุลและ
ฝรั่งอื่น

กันยายน ที่ ๒๙ เจ้าพระยาพลเทพ (หลง) ถึงอสัญกรรม

กันยายน ที่ ๓๐ นายพล ปาตริช กงสุลอเมริกันเข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๘ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เสด็จขึ้นไปประ
ทานกฐินเมืองพิศณุโลก

ตุลาคม ที่ ๒๐ นายพล ปาตริช ถวายอักษรศาสน์ของประ
ธานาธิบดียุไนเตดเสตต อเมริกา

ตุลาคม ที่ ๒๐ จับผีนเถื่อนได้ในเรือเจ้าพระยา เมื่อจับต่อสู้กันชิน

พฤศจิกายนที่ ๕ พวกมิชชันนารี พร้อมกันแต่งให้นายแมกดอนัลด์กับนายยอช มิชชันนารีชินไปเมืองเชียงใหม่ เพื่อชินไปเยี่ยมถามข่าวพวกมิชชันนารีในเหตุที่พระเจ้ากาวิโลรสฆ่าลาวเข้ารีต

พฤศจิกายน ที่ ๑๔ มองสีเออ ดิลอง เข้ามาเป็นกงสุลฝรั่งเศส

พฤศจิกายน ที่ ๑๕ รัฐบาลให้หลวงพิบูลย์สมบัติชินไปเป็นเพื่อนมิชชันนารี ๒ คน ที่ไปเชียงใหม่

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ ไฟไหม้โรงสีของไทย ที่คลองผดุงกรุงเกษม

พฤศจิกายน ที่ ๒๙ หมอฮอลันดา ชื่อ โฮเคนสตระเตน ที่รักษาตาเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ กลับมาอีกครั้ง ๑

พฤศจิกายน ที่ ๒๙ เสร็จการ ที่เกิดโต้แย้ง กับ กงสุล ฝรั่งเศสคนใหม่ ในเรื่องกิริยาที่จะเข้าเฝ้าถวายพระราชศาสน์

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ กงสุลฝรั่งเศสเข้าเฝ้า ถวายพระราชศาสน์ของสมเด็จพระเจ้าเอมเปรอนะโปเลียนที่ ๓

ธันวาคม ที่ ๑๐ กรมพระราชวังบวรฯ เสด็จไปตรวจหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ๑๖ วันกลับมาถึง

ธันวาคม ที่ ๑๑ ช้างต่าง (คือ พระเสวตรวรวรรณ) ลงมาจากเมืองเชียงใหม่ คนตื่นกันไปดูมาก

ธันวาคม ที่ ๑๗ พระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาพลเทพ(หลง) ที่วัดแจ้ง

ธันวาคม ที่ ๒๓ ผู้สำเร็จราชการทำบุญอายุ ๖๒

ธันวาคม ที่ ๓๐ พระราชทานเพลิงศพพระพิมลธรรม (ยิ้ม)

๑๘๗๐มกราคม ที่ ๑๐ ซินยอ บัลโซต์ ราชทูตสเปญ เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

มกราคม ที่๒๑ กัปตันกอปเค กงสุลเดนมาร์ค ถวายพระราชศาสน์

มกราคม ที่ ๒๒ ก่อฤกษ์วัดราชบพิธ

กุมภาพันธ์ ที่ ๓ เรือเมล์ ชื่อ บางกอก แรกเข้ามาถึง

กุมภาพันธ์ ที่ ๖ เจ้าพระยามุขมนตรี ถึงอสัญกรรม

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗ พระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าหญิงยี่สุ่น

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓ ทำหนังสือสัญญา ระวาง กรุง สยามกับ สเปญ

มีนาคม ที่ ๔ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ พระเจ้าเชียงใหม่ลงมาในงานพระบรมศพ มาถึง

มีนาคม ที่ ๑๒ แห่พระบรมศพพระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสู่พระเมรุ

มีนาคม ที่ ๑๘ ถวายพระเพลิงพระบรมศพ

มีนาคม ที่ ๒๑ เสร็จงานพระบรมศพ

มีนาคม ที่ ๒๑ ไฟไหม้ปากคลองบางกอกน้อย

มีนาคม ที่ ๒๒ ไฟไหม้ใหญ่ปากคลองบางลำภู

ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๓๒ พ.ศ. ๒๔๑๓

เมษายน ที่ ๗ เรือรบ ชื่อ พิทยัมรณยุทธ์ มาถึง เรือลำ

นี้เป็นเรือเหล็ก ต่อที่สกอตแลนด์ เดิมชื่อเรือ
โลตัส รัฐบาลสยามซื้อ เปลี่ยนชื่อว่า ริเยนต์
ให้เป็นเกียรติยศแก่ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

เมษายน ที่ ๒๕ ชินยอเวียนา กงสุลเยเนราลโปจุเกต ขึ้นไป
ดูจับช้างที่กรุงเก่า จมน้ำตาย

พฤษภาคม ที่ ๒๑ เสด็จไป (ยกยอด) พระปฐมเจดีย์

มิถุนายน ที่ ๑๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พิราลัย

มิถุนายน ที่ ๒๔ เรือพิทยัมรณยุทธ์ รับพระยาราชวรานุกูล
(ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยารัตนบดินทร กับ
พระยาจ่าแสน เดช แต่ยังเป็นพระยาราชเสนา)
ออกไปเมืองไซ่ง่อน (ด้วยเรื่องปรึกษาสัญญา
เขตต์แดนทางทะเลสาป)

มิถุนายน ที่ ๒๙ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ พระเจ้าเชียง
ใหม่ป่วยไปแต่กรุงเทพฯ ไปอีก ๓ วัน จะถึง
เมืองเชียงใหม่ ถึงพิราลัย

กรกฎาคม ที่ ๒๙ รัฐบาลสยามให้พระยาอินทราธิบดีหราช
รองเมืองไปเมืองสิงคโปร์ ไปตรวจการเรือนจำ
และโรงพยาบาล เพื่อจะสร้างคุกใหม่ในกรุงเทพฯ

กรกฎาคม ที่ ๓๑ เรือไฟชื่อกลาโหมเข้ามาถึง ได้ข่าวว่า
ประกาศสงครามในระวางฝรั่งเศสกับปรุเซีย เมื่อ
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม

สิงหาคม ที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังศี สว่างวงศ์ รับพระสุพรรณบัตร

สิงมาคม ที่ ๓๐ พระยาเพ็ชรบุรี (บัว) ถึงอนิจกรรม

กันยายน ที่ ๔ ตั้งกฎหมายคลอง

กันยายน ที่ ๗ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

กันยายน ที่ ๑๑ สมโภชช้าง (พระเสวตรวรวรรณ พระมหาพิพรรณคชพงศ์)

กันยายน ที่ ๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เฉลิมพระชันษา ๑๗ มีการแต่งประทีปทั่วไป เจ้าพระยาภาณุวงศ์เชิญฝรั่งไปเต้นรำ

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ เครื่องจักรโรงหีบอ้อยของฝรั่ง (เรียกชื่อโรงหีบว่า อินโดจีน ซึ่งตั้งที่แม่น้ำท่าจีน) เข้ามาถึง

ธันวาคม ที่ ๘ นายเนตรได้เป็นพระยาสมุทบุรานุรักษ์ แทนบิดา

ธันวาคม ที่ ๒๑ คอมมันเดอร์ตอ คารโล รักเกีย ราชทูตอิตาลี เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๒๓ ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ทำบุญอายุ ๖๓ มีคนไปช่วยมาก ได้พระราชทานเงิน ๑๙๒๐๐ เหรียญเป็นของขวัญในวันเกิด

๑๘๗๑ มกราคม ที่ ๗ ปลงศพมารดาพระยากระษาปณ์ ที่วัดกัลยาณมิตร

กุมภาพันธ์ ที่ ๕ เซอร์ เบนสัน แมกสเวล อธิบดีผู้พิพากษาเมืองสิงคโปร์ เข้ามากรุงเทพ ฯ

กุมภาพันธ์ ที่ ๖ บัญชีสินค้าที่เข้ามาจากเมืองฉอนฉอน ฉง พิมพ์ครั้งแรกเป็นที่พิศวงกันมาก

มีนาคม ที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือพิทยัมรณยุทธ์ ออกจากกรุงเทพ ฯ ไปประพาสเมืองสิงคโปร์ และเบตาเวีย (ครั้งแรก)

ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๔

เมษายน ที่ ๑๕ เสด็จกลับถึงกรุงเทพ ฯ

เมษายน ที่ ๑๙ จุดประทีปมีงานมโหรศพ ริ้นเริงในการเสด็จกลับ

เมษายน ที่ ๒๑ ฉครม้าอเมริกันเข้ามาถึง (ได้ยินว่าเคยมีเข้ามาในรัชกาลที่ ๔ ครั้ง ๑ แต่เห็นจะไม่ใช่เซอร์คัส ๆ ที่เข้ามาครั้งนี้ เป็นครั้งแรก)

พฤษภาคม ที่ ๓ รับพระราชศาสน์เยอรมันเอมเปรอครั้งแรก

มิถุนายน ที่ ๑๔ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นภูบดีราชหฤทัย กับกรมหมื่นมนตรีรักษา ที่วัดอรุณ

มิถุนายน ที่ ๒๙ ส่งผู้มีสกุลไปเรียนวิชชาในยุโรปหลายคน (เข้าใจว่าพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ๑ หม่อมเจ้าเจ็ก

ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ ๑ พระยาไชย
สุรินทร ม.ร.ว. เทวหนึ่ง ๑)

กรกฎาคม ที่ ๑ ข้าราชการเปลี่ยนเครื่อง แต่งตัวเป็นอย่างใหม่
(คือ สวมถุงเท้ารองเท้าเข้าเฝ้า ฯ และยืนเฝ้า ฯ
เวลาเสด็จออกไปรเวต)

กรกฎาคม ที่๑๕ รัฐบาลซื้อเรือกลไฟชื่อบางกอกราคา ๗๕๐๐๐
เหรียญ เพื่อแต่งเป็นเรือพระที่นั่ง เสด็จอินเดีย

สิงหาคม ที่ ๕ มีงานใหญ่ตั้งนายทหารมหาดเล็ก

สิงหาคม ที่ ๑๕ รับอักษรศาสน์ เคาวเนอ เยเนราลอินเดีย
อังกฤษ (เข้าใจว่าเป็นอักษรศาสน์ที่เชิญเสด็จ
ประพาสอินเดีย)

กันยายน ๒๑ เฉลิมพระชันษา ๑๘ ตามประทีป และมี
มโหรศพเป็นการใหญ่

ตุลาคม ที่ ๑ วันนี้พเอิญให้แม่น้ำว่าง ไม่มีเรือพ่อค้าต่าง
ประเทศ

พฤศจิกายนที่๑๕ น้ำมากท่วมตลิ่งทั้ง ๒ ฝั่ง

พฤศจิกายนที่๑๗ เรือไฟชื่อ โปสต์ ของนายฟอค แรกเดิรใน
ระวางกรุงเทพ ฯ จนถึงที่ทอดเรือกำปั่นที่สันดอน

ธันวาคม ที่ ๗ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหลวงวงศา
ธิราชสนิท ที่วัดอรุณ ฯ

ธันวาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือ
บางกอก ไปประพาสอินเดีย

๑๙๗๒ มกราคม ที่ ๙ หมอบีเตอร์ เกาแวน เข้ามาอยู่กับหมอแคมป์เบล (หมอเกาแวนนี้ ต่อมาเข้ารับราชการได้เป็นหมอประจำพระองค์)

มกราคมที่ ๒๐ เจ้าคุณแข (เรียกกันว่า เจ้าคุณตำหนักใหม่) น้องหญิงท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดินถึงอสัญกรรม

กุมภาพันธ์ รัฐบาลไทยให้อังกฤษ ชื่อ นายไดวด์ เป็นผู้ชำนาญการแร่ ไปตรวจบ่อทอง ที่เมืองกระบินทร์บุรี

กุมภาพันธ์ที่๑๓ ซินยอ เปเรรา ราชทูตสเปญเข้ามาถึงปีวอกจุลศักราช ๑๒๓๔ พ.ศ. ๒๔๑๕

มีนาคม ที่ ๑๓ นายน๊อกส์ กงสุลเยเนราลอังกฤษไปตามเสด็จเมืองกัลกัตตา กลับมาถึง

มีนาคม ที่ ๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประพาสอินเดีย ๔ เดือน กลับมาถึง

มีนาคม ที่ ๑๙ มีการเลี้ยงโต๊ะ เป็นการใหญ่ที่บ้านท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เป็นการสมโภช เสด็จกลับจากอินเดีย

มีนาคม ที่ ๒๔ รัฐบาลขายเรือบางกอก (ซึ่งซื้อมาเป็นเรือพระที่นั่งเมื่อเสด็จอินเดีย) ให้นะกุด่าอิสมัยสุละมันยี (อยู่ที่หน้าวัดเกาะ) เดิรเป็นเรือเมล์ต่อไป

เมษายน ที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าสายสมร

เมษายน ที่ ๑๐ ไฟไหม้ที่บ้านทวาย

เมษายน ที่ ๒๑ พวกผู้ชำนาญแร่ซึ่งรัฐบาลให้ไปตรวจบ่อแร่ที่เมืองกาญจนบุรี ไป ๕๖ วันกลับมาถึง

เมษายน ที่ ๒๑ เซวาเลีย คาลิช ราชทูตออสเตรีย เข้ามาถึง

เมษายน ที่ ๒๙ เรือไฟชื่อแดนยุบ มาเดิรเมล์ และรับสินค้าในระวางกรุงเทพฯ กับเมืองฮ่องกง เป็นครั้งแรก

พฤษภาคม ที่ ๑ พวกหกคะเมนยี่ปุ่น เข้ามาเล่น

พฤษภาคม ที่ ๑ นายร็อก เป็นชาวสวิเดน พาชุนนางไทยหลายคนไปดูบ่อถ่านหิน ซึ่งอ้างว่าเขาพบที่เมืองเหนือ

พฤษภาคม ที่ ๒๓ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าคุณตำหนักใหม่

มิถุนายน ที่ ๔ เสด็จกรุงเก่า

มิถุนายน ที่ ๑๑ กัปตันฮัสส์ นายเรือไฟอเมริกัน ชื่อ มอตัน เชิญกรมพระราชวังบวรฯ กับพวกผู้ดีไทยฝรั่งเที่ยวล่องแม่น้ำลงไป

มิถุนายน ที่ ๑๖ มองสิเออ คาร์เนีย กงสุลฝรั่งเศสมาถึง

กรกฎาคม ที่ ๒ แห่พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอิศรวงศ์ เครื่องแต่งตัวและเครื่องแห่เป็นทำนองไว้ทุกอย่างฝรั่ง

กรกฎาคม ที่ ๓ นายเฮนรี่ อาส์บาส์เตอ ไปยุโรป ๒ ปี
กลับเข้ามาถึง (นายอาสบาส์เตอนี้ แต่เดิม
รับราชการอังกฤษ จนได้เป็นผู้แทนกงสุลครั้งที่ ๑
วิวาทกับนายน็อกส์กงสุล ฯ จึงออกจากราชการ
กลับเข้ามาคราวนี้แล้วไม่ช้า ก็เข้ารับราชการไทย
อยู่จนถึงอนิจกรรม)

กรกฎาคม ที่ ๒๓ กัปตัน แอดัมส์ เป็นทูตเชิญอักษรศาส์นของ
ประธานาธิบดีอเมริกัน เข้ามาถวาย

สิงหาคม ที่ ๔ ไฟไหม้เหนือวัดเกาะ

กันยายน ที่ ๕ ห้างแรมเซเวกพีลด์ เข้ามาจากกัลกัตตา
แรกมาตั้งในกรุงเทพ ฯ (ห้างนี้เป็นห้างเดิมของ
ห้างแบดแมน)

กันยายน ที่ ๑๖ ไฟไหม้บ้านหม้อ

กันยายน ที่ ๒๑ เฉลิมพระชันษา ๑๙ มีแต่งประทีป และเต้นรำ
ที่บ้านเสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ตุลาคม ที่ ๑ ราชทูตฮอลันดา ชื่อ โฮเคเฟน เข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๓ เบิดคลองเปรมประชากร

ตุลาคม ที่ ๑๙ อัฐิตะกั่ว ลดราคาลงใช้เพียงอัตะ ๑๐ เบี้ย

ตุลาคม ที่ ๒๔ เวลา ๔ ทุ่ม เกิดลมไต้ฝุ่นในอ่าวสยาม

พฤศจิกายน ที่ ๑๓ เสด็จไปประพาส เมืองลพบุรี กลับมาถึง

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ เจ้าอุปราชเชียงใหม่ ลงมารับพระราชทาน

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

สัญญาบัตรเป็นเจ้าเชียงใหม่ (คือพระเจ้าอินทวิชยานนท์)

ธันวาคม ที่ ๕ นะกุด่าอิสมัย สุละมันยี่ หัวหน้าพ่อค้าแขกตาย

ธันวาคม ที่ ๑๐ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ถูกขัง ด้วยเรื่องให้เข้าไปจับคนในวังเจ้า

ธันวาคม ที่ ๑๑ พระราชทานเพลิงพระศพ เกรมขุนวรจักรธรานุภาพ

ธันวาคม ที่ ๒๓ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ สิ้นพระชนม์

ธันวาคม ที่ ๒๕ ไฟไหม้ใหญ่ ที่สะพานหัน